

**HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
UNIVERSITY KARLOVY V PRAZE**

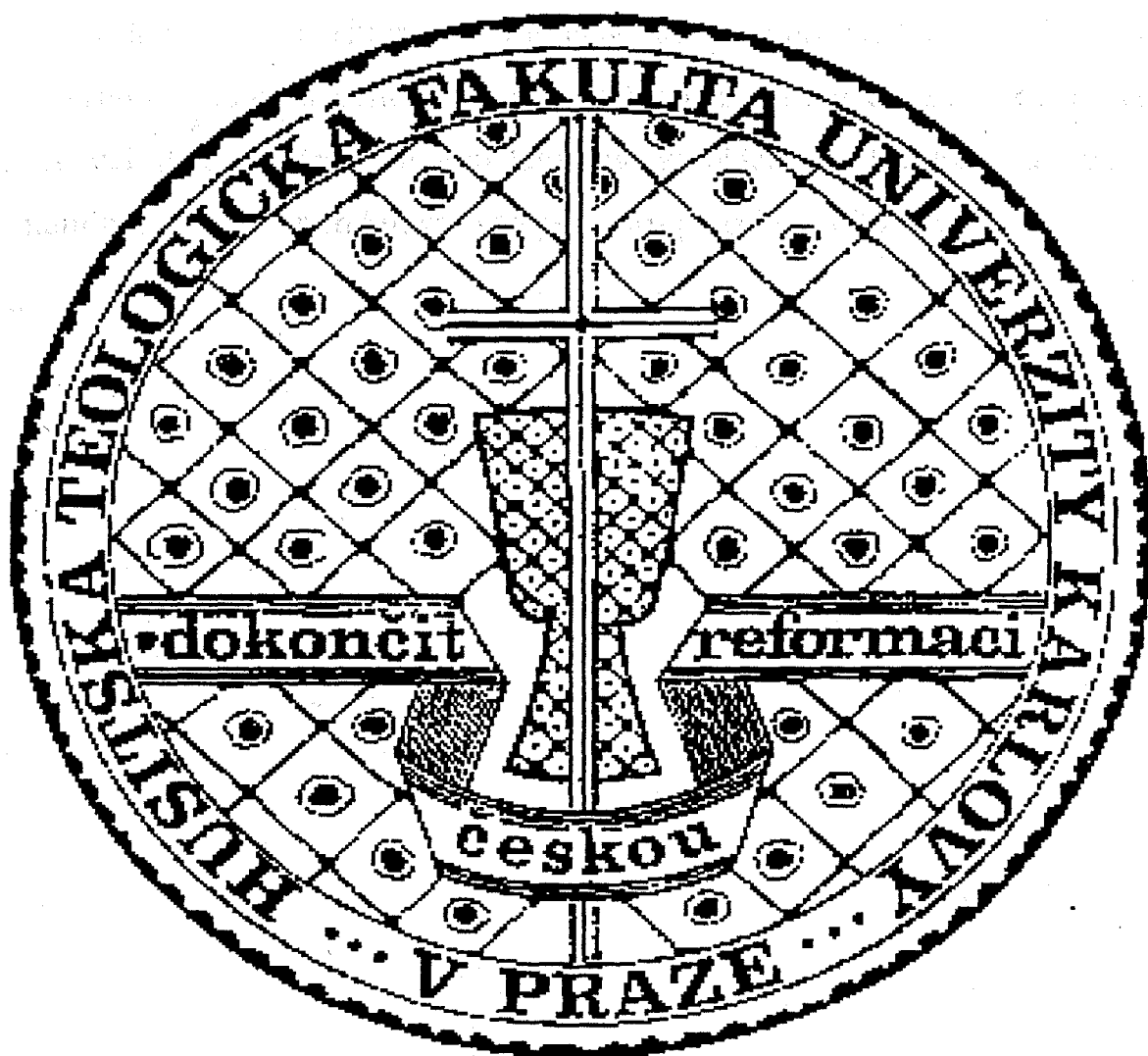
Katedra
UČITELSTVÍ A NÁBOŽENSKÉ DIDAKTIKY

MAGISTERSKÁ PRÁCE

**VÝUKA NÁBOŽENSTVÍ NA ZŠ A SŠ. POSTOJ VEŘEJNOSTI
K TOMUTO PROBLÉMU.**

**(EDUCATION OF RELIGION AT THE PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL. THE
ATTITUDE OF PUBLIC TO THIS TOPIC.)**

Vypracovala: Kateřina Ondřejková
Obor: učitelství náboženství, etiky a filosofie

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny a literaturu jmenovitě uvedla v seznamu.

Kateřina Ondřejková

Kateřina Ondřejková
Praha, únor 2006

Děkuji panu Prof. ThDr. Jánu Ligušovi, PhD. za odborné vedení, konzultace; děkuji svému drahému příteli za obětavost, s jakou mou diplomovou prací četl a upravoval; děkuji svému milému tatínkovi za objektivní kritiku a zároveň také své mamince a všem svým blízkým za podporu po celou dobu studií.

Motto: „Mládí není období života, ale duševní stav.“

Johann Wolfgang von Goethe

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VÝCHOVA A VYUČOVÁNÍ V BIBLI	10
1.1 „VELKÉ POSLÁNÍ – EXKURZ Mt 28, 19–20“	10
1.2 KŘEŠŤANSKÁ VÝCHOVA	10
1.3 CÍRKEV A VÝCHOVA	11
1.4 KATECHETIKA	11
2 KŘEŠŤANSKÁ VÝCHOVA A VÝUKA V DĚJINÁCH	12
2.1 STRUČNÝ PŘEHLED	12
2.2 KŘEŠŤANSTVÍ A PROMĚNY VÝCHOVY	12
2.2.1 VÝCHOVA VE STŘEDOVĚKU A NA PRAHU NOVOVĚKU	12
2.2.2 RENESANCE	14
2.2.3 REFORMAČNÍ A PROTIREFORMAČNÍ PEDAGOGIKA	14
2.2.4 JAN AMOS KOMENSKÝ	16
2.2.5 17. – 18. STOLETÍ	16
2.2.6 OSVÍCENSTVÍ	17
2.2.7 PIETISMUS	17
2.2.8 ROMANTISMUS	17
2.2.9 19. A 20. STOLETÍ	18
2.2.10 KŘEŠŤANSKÁ VÝCHOVA PO II. SVĚTOVÉ VÁLCE	18
2.2.11 SOUČASNOST	18
3 UČITEL NÁBOŽENSTVÍ	20
3.1 OSOBNOST UČITELE NÁBOŽENSTVÍ	20
3.1.1 PEDAGOGICKÝ TALENT	20
3.1.2 PEDAGOGICKÉ VĚDOMOSTI A PRAXE	20
3.1.3 NÁBOŽENSKÝ A MRAVNÍ ZÁKLAD	21
3.1.4 ZDRAVÍ	21
3.1.5 OSTATNÍ VLIVY	22
3.1.6 OSOBNÍ ZKUŠENOST A NÁZOR	23
4 STÁTNI ŠKOLY A KŘEŠŤANSKÁ VÝCHOVA	24
4.1 CÍRKEVNÍ NEBO STÁTNI ŠKOLY?	24
4.1.1 REJSTRÍK ŠKOL	27
5 VÝUKA NÁBOŽENSTVÍ A PRÁVNÍ LEGISLATIVA	28
5.1 ÚPRAVA CÍRKEVNÍHO ŠKOLSTVÍ V PRÁVNÍM ŘÁDU ČR	28
5.1.1 NOVÝ ŠKOLSKÝ ZÁKON	29

5.1.2	ZÁSADY A CÍLE VZDĚLÁVÁNÍ	29
5.1.3	VYUČOVÁNÍ NÁBOŽENSTVÍ	29
5.1.4	SEZNAM REGISTROVANÝCH CÍRKVÍ A NÁBOŽENSKÝCH SPOLEČNOSTÍ V ČR	30
5.2	PODMÍNKY PRO VÝUKU NA STÁTNÍCH ŠKOLÁCH	31
5.2.1	UČITEL	31

II. PRAKTICKÁ ČÁST **34**

6 NÁZORY PEDAGOGŮ, RODIČŮ A ŽÁKŮ NA VÝUKU NÁBOŽENSTVÍ **35**

6.1	CÍL VÝZKUMU	35
6.2	METODY ZKOUMÁNÍ, HYPOTÉZY	35

7 OTÁZKY **37**

8 RESPONDENTI **38**

8.1.1	PEDAGOGICKÝ SBOR	38
8.1.2	ŽÁCI	39
8.1.3	RODIČE	40

9 VYHODNOCENÍ **42**

9.1	ZPŮSOB VYHODNOCENÍ	42
9.2	PEDAGOGICKÝ SBOR	42
9.3	ŽÁCI	44
9.4	RODIČE	48
9.4.1	ŽENY VERSUS MUŽI	48
9.4.2	DOSPĚLÍ – RODIČE (PRVNÍ ČÁST)	49
9.4.3	DOSPĚLÍ – RODIČE (DRUHÁ ČÁST)	50

10 HODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ **53**

11 ZÁVĚR **55**

12 SUMMARY **57**

13 PŘÍLOHY **58**

13.1.1	PŘÍLOHA Č. 1 – VZOR DOTAZNÍKU PRO DOSPĚLÉ	59
13.1.2	PŘÍLOHA Č. 2 – VZOR DOTAZNÍKU PRO DĚTI	61
13.1.3	PŘÍLOHA Č. 3 – ODPOVĚDI RODIČŮ	62
13.1.4	PŘÍLOHA Č. 4 – ODPOVĚDI DĚTÍ	69

14 BIBLIOGRAFIE **72**

ÚVOD

Náboženství v dnešním světě, jeho význam a úloha pro dnešní mladé lidi a hlavně význam pro budoucnost dnešních mladých lidí je téma nabízející mnoho a mnoho příležitostí k diskusím, různým teoriím a výzkumům. Domnívám se, že ať se to třeba mnoha lidem nezamlouvá, prostupuje náboženství celým našim životem. Žijeme v době, kdy nejcennějším artiklem jsou informace. Také žijeme v době, ve které je nám otevřený téměř celý svět. A nemůžeme chtít žít ve světě, o kterém neznáme všechny důležité informace. Ale to není vše. S tímto přístupem by bylo možno náboženství a výuku náboženství degradovat na obyčejné dějiny a pohlížet na ně zcela racionálně.

Pro mne je ale náboženství něco víc. Jsem toho názoru, že náboženství prostě nelze „odduchovnit“, aby jeho výuka byla přijatelná pro širokou veřejnost. Vždyť výuka náboženství je o důvěře, lásce, komunikaci, modlitbě, odevzdání se a to vše se spojuje v Bohu. A tohoto nemůže dosáhnout žádný „světský“ předmět. Proto jsem se vzhledem ke svému studijnímu zaměření rozhodla alespoň v malé míře zjistit, jaký má dnes vlastně veřejnost postoj k výuce náboženství na školách, respektive na státních školách.

Vzhledem k prostudované literatuře a praktickým znalostem zastávám ten názor, že lidé dnes jednak vnímají náboženství a znalosti s ním související jako přirozenou součást všeobecného vzdělání. A nejen to, jsou dnes otevření víře a náboženství a dokáží pochopit, co všechno náboženství může nejen mladým lidem přinášet. Této teorii se blíže věnuji v praktické části své práce.¹

Tato práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou část. V teoretické části se věnuji náboženské výuce a výchově v průběhu dějin, zabývám se osobností učitele náboženství (předpoklady a hlavní požadavky na osobnost učitele náboženství) a v neposlední řadě také postavením náboženství, církevních škol a církví v současném právním řádu České republiky.

¹ Základní hypotézy – viz str. 38.

V praktické části jsem se zaměřila na konkrétní názory tří zkoumaných skupin – rodičů, žáků a pedagogů jedné pražské základní školy. Na jejich postoje k náboženství obecně, postoje ke křesťanství a jiným náboženstvím. Zjišťovala jsem jejich názor na možnost výuky náboženství na školách. Pokusila jsem se zjistit, jaké vidí dnešní rodiče důvody pro a proti výuce náboženství.

V rámci vyhodnocení výsledků uvádím i některé zajímavé odpovědi, a to jak učitelů, tak žáků. Na konci této části práce je připojen seznam příloh, kde, kromě dotazníku pro učitele a dotazníku pro děti, je přiloženo procentuální vyjádření odpovědí rodičů a dětí na jednotlivé otázky. V textu jsou na dané přílohy uvedeny příslušné odkazy.

Jsem si plně vědoma toho, že tato práce nedosahuje takové kvality a rozsahu, aby se výsledky získané výzkumem mohly stát všeobecně platnými. Ale v našem školství se o výuce náboženství příliš nehovoří a tak jsem chtěla alespoň nahlédnout do srdcí a myslí svých kolegů, žáků a rodičů mých dětí a vypracovat snad orientační ukazatel pro další možný výzkum a rozpracování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVA A VYUČOVÁNÍ V BIBLI

1.1 „Velké poslání – exkurz Mt 28, 19-20“

circle

„Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého a uče je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal. A hle, já jsem s vámi po všechny dny až do skonání tohoto věku.“

Poslání učedníků je univerzální. Měli by jít a učit všechny národy. Na tom můžeme vidět, že misie a katecheze jsou sice dvě různé činnosti církve, ale nedají se od sebe oddělit. Obě tyto činnosti společně směřují k trojičnímu křtu a vedou člověka k začlenění se do církevního společenství.

Kdo chce tedy vykonávat misijní činnost, musí vědět, že k tomu, aby ji prováděl v její plné šíři, potřebuje vyučování. A na druhé straně ten, kdo chce učit a vychovávat jiné, musí je ze všeho nejdříve oslovit Božím slovem.

Mimo to se v tomto textě hovoří o takovém vyučování, které se zaměřuje na zachovávání všeho – „učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal“ – *didaskóntes autou térein panta*.

Sloveso „*térein*“ je možno přeložit ve smyslu dávat na něco bedlivý pozor, zachovávat. Tedy usilování o naplňování Ježíšových slov. To zcela konkrétně znamená usilovat o posvěcení.²

1.2 Křesťanská výchova³

Posláním křesťanské církve je nést a šířit evangelium spásy. Realizace tohoto poslání je již od samého počátku spojena s výchovou a vyučováním. Během svého trvání nabízí křesťanství pestrou paletu různých výchovných forem – křesťanská výchova v rodině, katecheze jednotlivců i skupin v souvislosti se svátostmi, školní výuka náboženství, dětská shromáždění ve sboru, práce s mládeží, vzdělávání dospělých a další.

² Volně citováno: Liguš, J.: *Úvod do katechetiky a metodológie náboženskej výchovy*. Banská Bystrica: pedagogická fakulta UMB, katedra evanjelikalnej teológie a misije, Trian, Banská Bystrica 2003.

³ Volně citováno: Liguš, J. a kol.: *Náboženská výchova & výuka*. L. Marek, Praha 2005.

1.3 Církev a výchova

rodina

Církevní společenství je po rodině druhou velkou výchovnou institucí celého lidstva. V Církvi a do Církve se každý člověk rodí skrze svátost křtu. Rodina jako přirozená výchovná instituce (řízená ale Boží vůlí) nalézá právě v Církvi oporu pro svůj výchovný úkol.

Církev je instituce Boží a jejím posláním je vychovávat v tom nejvyšším slova smyslu. Bdit nad veškerou výchovou „svých dětí“, tedy věřících, je pro Církev právem i povinností.

1.4 Katechetika

Obor, který se zabývá náboženskou výchovou a výukou jak po stránce teoretické, tak po stránce praktické, nazýváme katechetika. Náboženská výchova a výuka se zaměřuje především na věřící všech věkových skupin. Spolupracuje s dalšími vědami – pedagogikou, psychologií a jinými humanitními obory. Jak výchova, tak vyučování mají své opodstatnění přímo v Bibli – jak ve Starém Zákoně, tak v Zákoně Novém. V obou částech Bible se sice na mnoha místech o náboženské výchově a výuce hovoří, bylo by však chybou myslet si, že je zde obsažena jakási systematicky rozpracovaná nauka. Spíše přímé a nepřímé zmínky o tom, jak správně vychovávat a vyučovat.⁴

Pokud mluvíme o realizaci výchovy a vyučování ve Starém Zákoně, tak hlavními vychovateli a učiteli jsou zde: sám Bůh, rodina, kněží, proroci a mudrci.⁵ Pokud se jedná o výchovu a výuku v Novém Zákoně, zde jsou hlavními prameny především Boží slovo (obsažené v Písmu svatém), Boží milost (ta směřuje člověka k lepšímu, cnostnějšímu životu na tomto světě), evangelijní radostná zvěst a také Boží zákon.⁶

⁴ Liguš, J.: Úvod do katechetiky a metodologie náboženské výchovy. s. 5

⁵ Volně citováno: Liguš, J. a kol.: *Náboženská výchova & výuka*. L. Marek, Praha 2005.

⁶ Volně citováno viz poznámka č.5

2 KŘESŤANSKÁ VÝCHOVA A VÝUKA V DĚJINÁCH

2.1 Stručný přehled

Na téma náboženské výchovy a výuky v dějinách by podle mého názoru bylo možné napsat ne jednu, ale hned několik samostatných diplomových prací. Náboženství již od počátku hrálo podle mne v této oblasti klíčovou roli. Pokusila jsem se tedy alespoň o velmi stručný přehled toho, jak se chronologicky během staletí proměňovala role náboženství ve výchově a výuce.⁷

2.2 Křesťanství a proměny výchovy

Složitý vývoj společnosti na přelomu starověku a středověku, vpády barbarů, stěhování národů, válečné konflikty a postupné vytváření nových státních útvarů, to vše v tehdejší době ovlivňovalo rozvoj výchovy a pedagogiky.

Vlivem sílícího křesťanství a zvláště pak v důsledku vydání milánského ediktu nabývala dosavadní římská výchova křesťanského charakteru a ty ideály, které nebyly s křesťanstvím slučitelné, ustupovaly do pozadí.⁸

2.2.1 Výchova ve středověku a na prahu novověku

Po rozpadu Římské říše v 5. stol. Se v Evropě konstituuje feudální společnost. Sociální rozdělení této společnosti na jednotlivé stavy se odráželo v životě všech lidí a bylo příznačné i pro výchovu, kde byly podstatné rozdíly mezi přípravou šlechty a duchovenstva, vzděláním měšťanů a pracovně morální adaptací širokých vrstev poddaného obyvatelstva.

⁷ Čerpáno:

- Štverák, V., Čadská, M.: *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Karolinum, Praha 1999.
- Liguš, J.: *Úvod do katechetiky a metodologie náboženské výchovy*. Banská Bystrica: pedagogická fakulta UMB, katedra evanjelikálnej teológie a misije, Trian, Banská Bystrica 2003.
- Cipro, M.: *Průvodce dějinami výchovy*. Praha 1984.

⁸ R.313 bylo křesťanství ediktem milánským legalizováno a zrovnoprávněno s ostatními vyznáními. Viz. <http://www.mujiweb.cz/www/t.urban/Files/History/5D.htm>

Křesťanství tvořilo ústřední článek každého výchovného působení.

První středověké školy byly církevní. Od 6.stol. se rozvíjejí **školy klášterní**. Zpočátku se klášterní školy zaměřovaly pouze na vzdělání a náboženskou výchovu chlapců, kteří se rozhodli vstoupit do řádu. Později přijímaly tyto školy i „jen“ zájemce o vzdělání.

V sídlech biskupů vznikají **školy katedrální**. Tyto školy zřizovala církev při katedrálách, dozor nad nimi měli **biskupové**, kteří dohlíželi na to, že výuka probíhá v souladu s církevní naukou. Postupem času tyto školy vychovávaly nejen budoucí kněze, ale také budoucí učitele svobodných umění a teologie.

Pro poučení širších vrstev o základech křesťanství jsou zakládány i **školy farní**.

Základem vzdělání bylo vedle **náboženství** sedmero svobodných umění (*septem artes liberales*), skládající se z *trivia* (gramatika, rétorika, dialektika) a *koadrivia* (aritmetika, geometrie, astronomie, múzika).

Teprve v pozdním středověku se objevují z iniciativy měšťanů tzv. **městské školy**, které měly praktičtější zaměření (sedmero mechanických umění - zpracování vlny, zbrojířství, lodní plavba, zemědělství, lovectví, lékařství a divadelnictví). V nich také poprvé ustupuje univerzální latinský jazyk jazyku mateřskému. Z metodického hlediska charakterizuje středověkou školu **mechanické pamětní učení, individuální práce s každým žákem a přísné tresty**.

V pozdním středověku se vytvořily příznivé podmínky pro vznik a rozvoj vysokých škol - **univerzit**. První evropské univerzity se objevují od konce 12. století v ekonomicky a kulturně nejrozvinutějších oblastech jižní a západní Evropy - v Itálii (Bologna, Neapol), v Anglii (Oxford, Cambridge), ve Francii (Sorbonna v Paříži) a ve Španělsku (Salamanca).

První střeoevropskou univerzitou byla **Karlova univerzita** v Praze, založená v roce 1348. Po ní vznikají univerzity ve Vídni, v Krakově, v Lipsku a postupně i další německé univerzity.

Právě na univerzitách se stala teologie tím předmětem, který stál nade všemi ostatními a podřídila si ostatní vědní disciplíny.⁹

Organizačně tvořily univerzitu obvykle čtyři fakulty - artistická, teologická, lékařská a právnická. Artistická fakulta měla přípravný charakter, učila sedmeru svobodných umění; absolvent trivia dosáhl titul bakaláře, po absolvování kvadrivia se stal studující mistrem umění. Absolventi ostatních fakult, na které se vstupovalo po ukončení fakulty artistické, získali titul doktora. Na staletí se pak univerzity staly centry vyšší vzdělanosti a pěstování věd a umění.

2.2.2 Renesance

Ve 14. - 16. století dochází v jihozápadní Evropě k intenzivnímu rozvoji hospodářskému i kulturnímu. Vznikají první manufaktury, narůstá mezinárodní obchod, objevné cesty otevírají nové možnosti v Asii, v Africe i v Americe. Jsme svědky nebývalého rozvoje přírodních věd, filosofie i kultury. Vzniká nový postoj k životu charakteristický optimismem, důvěrou v lidské síly a snahou o všestranný rozvoj osobnosti. Antické filozofické ideály i antický životní způsob slaví svou renesanci. Nový přístup k životu pak nutně volá i po nové harmonické výchově člověka.

2.2.3 Reformační a protireformační pedagogika

Pedagogické ideje renesančních myslitelů našly ve své době jen částečné uplatnění v praktických snahách reformační a protireformační pedagogiky, která tyto nové podněty hodnotí a aplikuje z hlediska svých konfesijních cílů. S příznivým vztahem k hlubšímu vzdělávání širokých vrstev se setkáváme již na prahu 15. století v českém reformačním hnutí - v husitství. Jeho ideový zakladatel JAN HUS (* asi 1372-1415) byl sám významnou osobností Univerzity Karlovy a svou iniciativou přispěl k prohloubení jejího národního charakteru.

⁹ Viz. Poznámka č. 7.

manit se od něho, se třeba dvanácti umění a cíli

Katechetickou výchovu chápal Hus jako nutnou katechezi všech věkových skupin, manželství, rodiny, při které nesmí chybět láska, poučování a napravování.

Husitský ideál gramotnosti širokých vrstev lidu dále rozvíjela jednota bratrská, která především zásluhou JANA BLAHOSLAVA (1523-1571) prohloubila pozitivní vztah ke vzdělání a zabezpečila je širokou sítí bratrských škol.

Na německé půdě přispěl ke snahám o rozvoj lidového vzdělání v mateřském jazyce otec německé reformace MARTIN LUTHER (1483-1546). Ten viděl těžiště náboženské výchovy v rodině. Právě v rodině se mají děti vychovávat a vyučovat k tomu, aby se seznámily s Boží vůlí a tím se připravovaly na službu Pánu Bohu. Neoddělitelnou součástí rodinné výchovy bylo pro Luthera také vyučování katechismu, ke kterému mají rodiče své děti třeba i přinutit.

Z renesančních podnětů vyšla i pedagogika protireformační. V roce 1540 zakládá španělský šlechtic IGNÁC z LOYOLY (1491-1556) nový církevní řád **Tovaryšstvo Ježíšovo (Societas Jesu)**, který považoval vedle kázání a zpovědi výchovu za rozhodujícího činitele protireformačního úsilí. Jezuité postupně vybudovali po celé katolické Evropě síť škol nového typu - kolejí, které měly systematickou internátní výchovou za pečlivě zvoleného a promyšleného obsahu i forem a metod působení na žáky.

Jezuitská kolej byla internátní škola, poskytující střední a vyšší vzdělání. Jejím charakteristickým rysem byla snaha, aby učitelé co nejvíce ovlivnili své žáky a odstranili pokud možno všechny rušivé vlivy. Obsah vyučování stanovil školní řád z roku 1599, který byl na svou dobu vyspělý a platil až do konce 19. století. Předpokládal šestitřídní latinskou školu, jejíž těžiště bylo ve studiu latiny, teologie a sedmera svobodných umění. Mateřského jazyka se používalo jen v nejnižších třídách při věcném vyučování. Nejvíce času zabíralo náboženství, latina a rétorika, reálie se pěstovaly jen příležitostně. Velkou pozornost věnovala jezuitská škola tělesné výchově (jízda na koni, šermu, plavání, hrám). Oblíbeným prostředkem byly didaktické divadelní hry. Učivo bylo podrobně rozplánováno na měsíce, týdny i jednotlivé dny, každá hodina byla metodicky **průpracována**, látka se

pravidelně procvičovala a opakovala, při vyučování se využívalo názorných pomůcek.¹⁰

2.2.4 Jan Amos Komenský

Vynikající český myslitel JAN AMOS KOMENSKÝ (1592-1670), poslední biskup jednoty bratrské, teolog, polyhistor a pedagog, položil svým dílem základy novodobé pedagogiky.¹¹ Komenský je i ve světové pedagogické literatuře nejčastěji citovaným myslitelem, jehož odkazem se zabývá specifická vědecká disciplína **komeniologie**, která se rozvíjí nejen u nás, ale i v zahraničí. V posledních desetiletích je Komenský stále více interpretován nejen jako zakladatel novodobé teorie vyučování, ale především jako filozof výchovy.

Komenský podal ve svých pedagogických spisech ucelený výchovný systém, jehož progresivní prvky dodnes neztratily svou hodnotu. Obecný výchovný cíl viděl Komenský - v duchu svého náboženského přesvědčení - v přípravě k věčnému životu. Tato příprava má tři stupně: poznat sebe a svět, ovládnout sebe a povznést se k Bohu. Z toho pak vyplývají tři základní oblasti výchovy: vzdělání ve vědách a uměních, mravní výchova a **výchova náboženská**.

2.2.5 17. - 18. století

Během těchto dvou století bylo vzdělání považováno za nástroj morálního, kulturního a náboženského zdokonalení a růstu jednotlivce, společnosti a vlastně celého světa. Od vzdělaného člověka se očekávalo, že jednak zvládne všechna úskalí osobního a společenského života a jednak také že významně přispěje k všestrannému mravnímu, kulturnímu a náboženskému obrození lidstva.¹²

¹⁰ Viz poznámka č. 7

¹¹ Osobně si myslím, že pedagogické dílo Komenského nám přináší nesčetně podnětů. Pro každého učitele i vychovatele je nezanedbatelným zdrojem poučení i inspirace. Ne náhodou je toto dílo v celém světě stále hlouběji studováno. Mělo by být proto přímo morální povinností českého pedagogického pracovníka, aby se s tímto odkazem podrobněji seznámil a ve své práci využil jeho tvůrčích podnětů.

¹² Viz poznámka č.7

2.2.6 Osvícenství

Během osvícenství byla jedním z důležitých témat také výchova výuka člověka. Tímto tématem se zabýval například John Locke, Jean Jacques Rousseau¹³, Johann Heinrich Pestalozzi¹⁴, Johann Friedrich Herbart.¹⁵ Pedagogika jako taková měla v tomto období zásadní výchovný, etický a náboženský význam.

2.2.7 Pietismus

Dalším významným obdobím v náboženské výchově a výuce bylo období pietismu (období po třicetileté válce). Tento směr a jeho představitelé usilovali o takovou křesťanskou víru, která by vycházela jen a pouze z Bible a která by se zbavila netolerantnosti. Pietismus také zdůrazňoval velmi osobní prožívání víry v Boha a prožívání Boží blízkosti v každodenním životě. Jako zástupce tohoto pro mne poměrně zajímavého směru bych jmenovala Philipa Jakoba Spenera, Augusta Hermanna Franckeho, Matěje Bela.

2.2.8 Romantismus

Romantismus bychom mohli obrazně uchopit jako směr, který objevil důležitost lidského, vřelého citu pro duševní a sociální rozvoj každého z nás. Tento směr se projevil nejen v hudbě, literatuře, ale také v teologii.

Na tomto místě bych mohla jmenovat Friedricha Ernsta D. Schleiermachera. Jeho zajímavou myšlenkou byla definice náboženství jako pocitu úplné závislosti na Bohu. Říkal tím, že v náboženství jde jen o citový prožitek a veškeré dogmatické formule mají pouze symbolický charakter. Tento prožitek by podle něj měl fungovat už před nástupem dítěte do školy, hlavně tedy v rodině.¹⁶

¹³ Jean-Jacques Rousseau: Emil, čili, O vychování. Přeložili Jaroslav Novák, Milan Svoboda. Dědictví Komenského, Praha 1911.

¹⁴ Pestalozzi na rozdíl od Rousseaua nepodceňoval důležitost náboženské výchovy. Říkal, že s výchovou se má začít nejlépe již v mateřském lůně; zbožnost by se podle něj neměla pěstovat jen mechanickým opakováním pouček, ale vztahem k rodině a společnosti; cílem náboženské výchovy je tedy vnitřní zbožnost a láska k bližnímu.

¹⁵ Podle Herbartu má náboženská výchova a výuka naprosto jednoznačně spolupracovat s výchovou všeobecnou a se všeobecným vzděláním.

¹⁶ Viz poznámka č.7

Z hlediska této diplomové práce je velmi zajímavé jeho tvrzení, že náboženská a školní výchova by měly být od sebe oddělené - náboženská výchova je věcí rodiny a školní výchova věcí školy. Náboženství považoval za vysoce intimní prožitek. Snad právě zde můžeme hledat počátek oddělení církve od státu, vytlačení náboženství z veřejného života, kultury, politiky atd.

2.2.9 19. a 20. století

Doba přelomu 19. a 20. století je charakteristická především rychlým rozvojem, technickým pokrokem, který nutně změnil běžný život společnosti. S tím souviselo také prohlubování sociálních rozdílů mezi lidmi a vůbec změna stylu života jednotlivých rodin. v tomto období byly zakládány jak ve světě, tak i u nás nedělní školy (R. Raikes, William Fox, F. Šubert, A. Novotný).

2.2.10 Křesťanská výchova po II. světové válce

II. světová válka se do historie zapsala otřesným způsobem. Svým rozsahem a počtem obětí „překonala“ všechny předchozí válečné konflikty. Samozřejmě se události, které se staly, musely zapsat hluboko do duší všech, kteří přežili.

Právě tehdy přichází na scénu některé nové filosofické směry - existencialismus, marxismus. Hlavně v marxistické filosofii jednotlivec ustupuje do pozadí, kdežto vepředu stojí kolektiv, kterého je člověk součástí.¹⁷

2.2.11 Současnost

Od roku 1948 do roku 1989 byla situace náboženství a výuky náboženství nepříliš „růžová.“ Mnoho lidí se raději vírou přestalo zabývat, ať už proto, že jim to lépe vyhovovalo, nebo proto, aby neměli problémy s vládnoucím režimem.

¹⁷ Viz poznámka č. 7

Náboženství sice nebylo zakázané, ale leckdy tvrdě postihované a vysmívané. Já sama jsem v této době nežila a tak nemohu a nechci nikoho soudit. Snad jen bych ráda vzdala hold všem kněžům, kteří se nebáli vyučovat, všem rodičům, kteří své děti na náboženství navzdory všemu posílali a všem milým dětem, které ne z donucení, ale rády tyto hodiny navštěvovaly.¹⁸

konc 1948

¹⁸ „Totalita“ <http://www.totalita.cz/0101005/0101005e.htm>

3 UČITEL NÁBOŽENSTVÍ

3.1 Osobnost učitele náboženství

Myslím, že není nutné příliš diskutovat o tom, že jedním z hlavních činitelů výchovy a výuky je sama osobnost vyučujícího. Mluvíme-li navíc o osobnosti učitele náboženství, nelze oddělit výchovu od výuky. Pokud chce mít pedagog dobré výsledky, musí podle mne být také „dobrou osobností“, musí mít některé základní předpoklady pro úspěšné vyučování.

3.1.1 Pedagogický talent

Jedním z těchto nutných předpokladů je **pedagogický talent**. Je to zvláštní dar, který umožňuje učiteli aby se snadno vcítil a pochopil myšlenkové pochody svých žáků a dokázal na základě toho využít efektivně různých výchovných prostředků.¹⁹

Můžeme se mnoho naučit, získat zkušenosti z praxe, můžeme studovat, ale pokud by zcela chyběl přirozený základ, ničím ho nenahradíme.

Avšak je nutné říci, že samotný pedagogický talent nestačí. A co ještě tedy dobrý učitel potřebuje?

3.1.2 Pedagogické vědomosti a praxe

Učitel musí mít praktické i teoretické znalosti. Musí znát osobnost žáka po stránce fyzické, psychické i mravní. Zdravý rozum, dobrá vůle, odhodlání a osobní zkušenosti mohou vytvořit pevný základ. Ale chce-li člověk být dobrým učitelem, je potřeba svůj talent rozvíjet, neustále se vzdělávat, získávat praxi, být otevřený novým věcem, lidem a názorům a hlavně být věrný svému povolání.

Tedy – pedagogický talent, teoretické znalosti a praxe. Tyto tři věci mají jít ruku v ruce, ne jedno bez druhého.

člov. talent se mění

¹⁹ Tomášek, F. kardinál: *Pedagogika*. Brno 1992.

3.1.3 Náboženský a mravní základ

Ať se to zdá některým lidem nepochopitelné, učitelské povolání není „jen“ povoláním, „obyčejným“ zaměstnáním. Žádný učitel, ať už začínající, nebo léty kovaný si nesmí myslet, že splní svůj hodinový úvazek a tím jeho povinnosti končí a nemusí se školou více zabývat.

Učitel působí totiž na žáky jak svými slovy, ale ještě více tím, zda podle svých slov také žije a jedná. Nelze tedy osobní život oddělit od role pedagoga. Pokud by učitel něco říkal a úplně něco jiného žil, bylo by veškeré jeho snažení marné.

Chce-li tedy člověk být dobrým učitelem náboženství, neznamena to jen předávání nových poznatků z Bible a dějin církve. Katecheta musí děti motivovat k využívání těchto poznatků v běžné životní praxi. A čím jiným, než osobním příkladem?

Musí být sám také věřící. Ano, můžeme učit náboženství stejnou formou jako dějepis, ale takovéto výuce chybí to nejpodstatnější – duchovní základ. Tedy **to, co učitel náboženství učí, musí také dosvědčovat svou osobní vírou.**

Jsem přesvědčená, že tento bod by měl platit v jistém smyslu pro všechny pedagogy – nejen pro učitele náboženství.

3.1.4 Zdraví

V neposlední řadě by měl každý vyučující dbát na své zdraví a fyzickou kondici. Je velmi těžké upoutat zájem žáků a výchovně působit, pokud není učitel ve fyzické i psychické pohodě.²⁰ Proto by měl ve svém zájmu a i v zájmu dětí dodržovat zásady zdravého životního stylu.

²⁰ Sama z vlastní zkušenosti mohu tento bod potvrdit. V letošním roce jsem absolvovala vážnou operaci a byla téměř dva měsíce v pracovní neschopnosti. I když už jsem z různých důvodů začala znova do práce chodit, nebyla jsem ještě zcela v pořádku. a bylo velmi náročné nejen zvyknout si zpět na jiný denní režim, ale především vůbec zvládnout všechny své povinnosti tak, jako před nemocí.

3.1.5 Ostatní vlivy

Také na téma toho, co všechno ovlivňuje osobnost učitele by se dala napsat samostatná práce. Snad tedy jen stručně k některým dalším vlivům.

Pedagoga samozřejmě ovlivňuje také jeho věk (ke kterému se pojí duševní a duchovní zralost). Nikdo nemůže chtít utvářet druhého člověka, aniž by sám byl zralou osobností. V nevýhodě jsou pedagogové příliš mladí a někdy i ti vyššího věku.

Mladý pedagog má sice spoustu ideálů, nadšení, rozumí současnou generaci, je v dobrém fyzickém stavu, ale chybí mu tolik potřebná praxe. Oproti tomu pedagog pokročilejšího věku má mnoho životních i pedagogických zkušeností, ale už se může stát, že neporozumí mentalitě mladé generace, ubývá mu energie.

Jako řešení tohoto problému (který podle mne skutečně ve školské praxi existuje) bych viděla vřelou a úzkou spolupráci obou dvou skupin, protože jedni mohou těm druhým alespoň částečně předat to, čeho se jim samým již nedostává. ^{Praxe! Vme!}

Dalším činitelem ovlivňujícím činnost učitele je rozhodně jeho temperament. Ideálem by bylo, kdyby každý učitel žil ve vnitřní rovnováze. Přece teprve ten, který je ve svém nitru stabilní a pevný, může pomáhat ostatním s jejich problémy. Nestabilní osobnost učitele přivádí žáky do zbytečného stresu.

Vím, že jako učitelka nesmím nikdy, ani na chvíli zapomenout, že to, jaký dávám svým žákům příklad, může působit jak v kladném, tak v záporném slova smyslu. Opravdu hodně záleží na mém osobním vystupování a chování, jak ve škole, tak ale i mimo ni.

Toto nepřímé, neverbální vedení mládeže je myslím stejně důležité, jako to, co jim předáváme ve formální výuce.²¹

²¹ Tomášek, F. kardinál: *Pedagogika*. Brno 1992

3.1.6 Osobní zkušenost a názor

*načít
osobní zkušenost
s. 23*

Učím druhým rokem. Při nástupu na školu jsem byla velmi nervózní, v podstatě jsem si neuměla reálně představit, co mě čeká. Ale jedna věc byla zvláštní. Pomineme-li mé nedostatky ve faktické výuce, nikdy mi nedělalo problém být a mluvit s dětmi. Přicházely kolegyně a varovaly mne před některými žáky, informovaly „kdo, co, jak, proč, kdy.“ Když jsem pak vstupovala do třídy, řekla jsem si, že na takové informace zapomenou a udělám si takříkajíc vlastní obrázek.

A vyplatilo se mi to. Žáci byli často překvapeni, že s nimi najednou učitelka mluví – nejen o jejich studijních záležitostech, ale také o jejich koníčcích, názorech na svět, o problémech které aktuálně řeší, o věcech, které prostě patří do života „náctiletých.“

Dnes, po roce a půl, mám s většinou dětí velmi hezký vztah. Když je něco trápí, když se potřebují vypovídat, když mi chtějí sdělit svou radost, tak za mnou přijdou. A já si toho velmi vážím. Myslím si totiž, že učitel nesmí být pouze tím nadřazeným, ale měl by být svým žákům (jak já osobně říkám „svým dětem“) přítelem. Vidět děti takové, jaké jsou, s jejich dobrými i zápornými stránkami, mít na ně čas vždy, když to budou potřebovat. Zkrátka – mít je rád, všechny a bez rozdílu. To je podle mých zkušeností opravdu důležité zvláště pro děti, které nemají pevné rodinné zázemí. Pro ty je učitel jednou z mála možností mít někoho, s kým mohou mluvit a svěřovat se.

V žádném případě nechci tvrdit že jsem dobrá učitelka, nebo že jsem lepší než ostatní kolegyně. Ale v něčem jsem jiná. Možná je to věkem, jsem dětem blíží (mám také stejně staré sourozence). Ale já pevně věřím tomu, že mi k tomuto přístupu pomohlo studium právě na HTF – studium plné setkávání, sdílení, komunikace a přála bych takové studium všem budoucím učitelům.

4 STÁTNÍ ŠKOLY A KŘEŠŤANSKÁ VÝCHOVA

4.1 Církevní nebo státní školy?

*Principiálně se
na škole učí*

Položme si tedy řekla bych zásadní otázku - patří náboženství jen do církevních škol? Nebo i na školy státní? Mělo by být variantou vedle etické výchovy? A kdo by měl náboženství učit?

Základní formou křesťanské výchovy a vzdělávání je nepochybně výuka v rodině. Tak, jako pozorně sledována probíhá u nás domácí výuka běžných všeobecně vzdělávacích předmětů, tak téměř nepovšimnuta funguje už desetiletí na naprosto stejných principech domácí výuka náboženství, včetně sdružování rodičů, společných výletů celých rodin z jednotlivých farností apod. Je to forma, která není pro svou přirozenost a samozřejmost téměř brána v úvahu jako samostatná oblast, která však v zásadě udržela kontinuitu křesťanské názorové a hodnotové formace přes všechna období represí a útlumu jiných forem.

Z institucionalizovaných forem je patrně jednou z nejčastějších výuka náboženství v běžné škole. Základní a střední školy ji nabízejí jako nepovinný předmět. Výuku náboženství v současné době mohou na školách vykonávat pověřeni zástupci registrovaných církví a náboženských společností. Pokud takový zástupce církve projeví zájem výuku na škole realizovat, je ředitel povinen „prokazatelně“ zpravit o této nabídce rodiče.

Svůj význam má také skutečnost, že i v kurikulu běžných škol se objevuje řada předmětů, zejména výchovné povahy, které mají ambice rozvíjet a kultivovat morálně volní vlastnosti dítěte, formovat jeho názory, postoje, pomáhají mu definovat jeho žebříček hodnot.

Z hlediska pravděpodobnosti je téměř vyloučené, aby se mezi učiteli těchto předmětů neobjevil věřící člověk. Způsob, jakým bude prezentovat místo člověka ve světě, hledání smyslu života, odpovědnost člověka vůči sobě a vůči světu, pak bude jeho zakotvením nepochybně poznamenán.

Když jsme při občanské výchově s dětmi hovořili o smyslu Vánoc a Velikonoc, vyprávěla jsem dětem Kristův příběh od Jeho narození až po ukřižování a zmrtvýchvstání. Když jsem domluvila, přihlásil se jeden chlapec s dotazem: „Ale to je stejně jen pohádka, že jo, paní učitelko?“ „Někteří myslí, že je“ odpověděla jsem po kratinkém zamyšlení, „a jiní tomu příběhu věří.“ Teď už se ptali jeden přes druhého všichni najednou: „A vy, paní učitelko?“ Moje nijak neskryvaná víra je opravdu šokovala, kromě povinných odpovědí na zadané otázky při výuce se mnou žádné z dětí nepromluvílo téměř dva dny. Když se jim to, ale rozleželo v hlavě, když viděly, že nehodlám pořádat ve třídě zápalné oběti a z žádného z nich nevymítám ďábla nevědomosti a nenutím je odříkávat Otčenáš, ale úplně normálně je vyučuji, postupně to všechny přijaly.

Mám za to, že náboženská výuka patří ke všeobecnému vzdělání v celém civilizovaném světě. Vždyť náboženské smýšlení je snad stejně staré, jako lidstvo samo. Jde o zásadní lidské postoje a hodnoty, které podle mě absolutně nejsou závislé jen na tom, zda je člověk aktivně věřící. Proto i v naší zemi je na různých stupních škol dětem tato výuka poskytována. Mnohdy však jen jako jedna z mnoha informací, např. v dějepisu, v literatuře nebo ve společenské výchově.

Naše školství není konfesijní, a proto je pochopitelné, že žáci a studenti by měli dostat informace o všech hlavních náboženstvích, o víře, vztahu k sektám a další znalosti. Zvláště dnes, v době kdy hlavně náboženství určuje dění v některých částech světa.

Bohužel jim tyto informace podávají ve valné většině učitelé, kteří sami v této oblasti poučení nikdy dobře nebyli. Neumí dost dobře sami sobě vysvětlit některé odlišnosti různých náboženských směrů, pochopit dopady chování jedněch lidí k druhým v závislosti na jejich vyznání atd.

Mimo toho bývá na škole možnost zvolit si nepovinně hodiny konfesijního náboženství, pokud je o ně dostatečný zájem.

Podle mých zkušeností je na školách o tuto výuku ne příliš velký zájem. Žáci si často stěžují, že kněží a ostatní věřící neumí mluvit způsobem, který by

nerušíma, nekouže
obh'ana a helle vlu
ne plvečr

mladé lidi oslovil. Dnešní mládež odmítá veškeré apodiktické hlásání jakékoli pravdy ve stylu tak to prostě bylo, je a bude! Jenže ze zkušenosti sama vím, jak těžce člověk shledává potřebné argumenty, které by zapůsobily na skupinu „náctiletých“ vyrůstajících v jednadvacátém století.

Pokud jsem se při výuce k tématu Boha, církve a náboženství dostala (většinou v hodinách občanské výuky nebo dějepisu), byly vždy informace a hovory o víře a křesťanství přijímány s dosti velkým zájmem. Je mi ale docela jasné, že celý rok (pokud by bylo náboženství samostatným předmětem) bychom asi takový zájem nezaznamenávali, jako konec konců v žádném předmětu.

V těch několika málo hodinách, které má učitel k dispozici je ale možné ne se snažit o výuku, ale co nejvíce odpovídat na otázky, zbořit některá pomyslná tabu a fámy, které si lidé kolem víry a věřících lidí sprádají. Potírat předsudky, které nejenom děti, ale hlavně jejich rodiče a i někteří kantoři mají.

Myslím si, že mnoho lidí vlastně s náboženstvím takřkajíc sympatizuje, ale pasivně, čekají na nějaký impuls, na oslovení.

Znalosti z náboženství jsou tedy podle mne i na té neutrální rovině naprosto nutné. Bez nich jsme ztraceni a nevyznáme se v uměleckých dílech, ve studiu dějin, nemůžeme pochopit důvody a důsledky jednání lidí. Vírou a náboženstvím motivované myšlenky, literární a umělecké výtvary, ba i náš nejběžnější slovník je něco, na čem stojí naše civilizace, která nás obklopuje a v níž žijeme. I když si to většina z nás neuvědomuje a mnozí z nás by to ani nepřiznali, hodnoty našich životů stojí i dnes stále na náboženských postojích.

Řekla bych tedy, že stojí za to právě třeba alespoň základní výukou na školách, byť nekofesně podávanou – tak by byla možná pro mnoho lidí daleko přijatelnější, tyto kořeny odkrývat a pomáhat lidem k vědomí, odkud vycházejí, kam patří a kam směřují.

4.1.1 Rejstřík škol

Na internetových stránkách MŠMT ČR najde v dnešní době každý zájemce informace o školách a jejich zřizovateli.²² Tak jako ve školství státním, i ve školství církevním nalezneme dnes už všechny typy škol, bohužel ne v takovém počtu, aby případný výběr rodičů nebyl ničím omezen.

Na jiných internetových stránkách nalezneme podrobnější seznam všech církevních škol v ČR pro školní rok 2005/2006.²³

Jenom velmi stručně:

- CČSH funguje jako zřizovatel ZUŠ Harmonie (ta spolupracuje i s MŠ, pořádá koncerty a různá představení; je postavena na individuálním přístupu k žákům a navštěvuje ji 150 dětí), VOŠ Husův institut teologických studií, ZŠ a MŠ Archa...

Římskokatolická církev zajišťuje jako zřizovatel v současné době:

- 14 mateřských škol
- 21 základních škol (včetně dvou ZUŠ)
- 18 gymnázií
- 14 středních škol
- vyšších odborných škol
- dále různá školská zařízení (internáty, domy dětí, pedagogicko-psychologickou poradnu), centra volného času, teologickou fakultu....
- CČE disponuje celkem 17 školami (MŠ, ZŠ, SOŠ, VOŠ...)

²² <http://www.msmt.cz/oficreg/vybskolo.asp>

²³ <http://skolstvi.cirkev.cz/school/katalog/katalog05.pdf>

5 VÝUKA NÁBOŽENSTVÍ A PRÁVNÍ LEGISLATIVA

5.1 Úprava církevního školství v právním řádu ČR

Samozřejmě nesmíme opomenout, jak si církevní školství stojí v současném právním řádu ČR, od základních škol, přes střední, vyšší až po školství vysoké. Do nedávné doby existovaly tři základní právní předpisy, o které mohly církevní školy opřít své fungování a vůbec svou existenci²⁴. Tyto zákony hovořily jednak o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, dále o státní správě a samosprávě ve školství a vůbec o zřizování a činnosti církevních škol a škol náboženských společenství.

Školský zákon byl samozřejmě několikrát novelizován, bylo přeci jen potřeba „komunistické“ znění zákona přizpůsobit změnám a nové době. v průběhu let 1990 - 1994 se jednalo dokonce o šest novelizací.²⁵

I přes početné úpravy zajišťoval školský zákon záležitosti týkající se školství nedostatečným způsobem. Parlament ČR tedy přistoupil k další, tentokrát velmi výrazné novelizaci.²⁶ Tímto novým zákonem byly mimo jiné zřízeny vyšší odborné školy a zavedena „Síť škol, předškolních zařízení a školních zařízení.“ Tento zákon ale také pozměnil výše zmíněnou vyhlášku²⁷ o zřizování a činnosti církevních škol a škol náboženských společenství a řadu jejích ustanovení zahrnul přímo do školského zákona.

Pro možnost církví zřizovat své školy byl však nejdůležitější novelou **zákon č.171/1990 Sb.**, který po více než čtyřiceti letech znova umožnil samotnou existenci církevních škol.

24 Zákon č.29/1984 Sb., Zákon č. 564/1990 Sb., vyhláška MŠMT a MZd č. 452/1991 Sb.

25 Zákon č. 171/1990 Sb., Zákon č. 522/1990 Sb., Zákon č. 134/1993 Sb., Zákon č. 190/1993 Sb., Zákon č.331/1993 Sb., Zákon č.49/1994 Sb.

26 Zákon č.138/1995 Sb.

27 Vyhláška MŠMT a MZd č.452/1991 Sb.

5.1.1 Nový školský zákon

Od roku 2005 vešel v platnost nový školský zákon²⁸, kterým byla některá předchozí zákonná ustanovení zrušena a nahrazena.²⁹

5.1.2 Zásady a cíle vzdělávání

Podle tohoto nového školského zákona je vzdělávání je založeno především na zásadách rovného přístupu každého státního občana České republiky (nebo jiného členského státu Evropské unie) ke vzdělávání bez jakékoli diskriminace a omezení z důvodu odlišnosti rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu a zdravotního stavu nebo jiného postavení občana.

Obecným cílem vzdělávání by měl být potom rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, pro výkon povolání nebo pracovní činnosti, pro získávání informací a učení se v průběhu celého života a v neposlední řadě by se mělo dbát na utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého.

5.1.3 Vyučování náboženství³⁰

Vzhledem k volbě tématu mé diplomové práce mě samozřejmě velmi zajímalo, jaké postavení má podle právních předpisů současné doby výuka náboženství, zda je vůbec možná a za jakých podmínek.

28 Zákon č. 561/2004 Sb. z 10. listopadu 2004 o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

29 29/1984 Sb.; 171/1990 Sb.; 522/1990 Sb.; 134/1993 Sb.; 190/1993 Sb.; 182/2003 Sb.; 256/1994 Sb.; 138/1995 Sb.; 19/2000 Sb.; 76/1978 Sb.; 31/1984 Sb.; 390/1991 Sb.; 564/1990 Sb.; 181/2003 Sb.; 139/1995 Sb.; 284/2002 Sb.

30 § 15 zákona č. 561/2004 Sb.

Podle platného školského zákona lze tedy ve školách v souladu se zásadami a cíli vzdělávání vyučovat náboženství.³¹ Náboženství mohou vyučovat registrované³² církve nebo náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno zvláštní právo vyučovat náboženství ve státních školách³³ a to i společně na základě jejich písemné dohody.

5.1.4 Seznam registrovaných církví a náboženských společností v ČR³⁴

- 1. Apoštolská církev
- 2. Bratrská jednota baptistů
- 3. Církev adventistů sedmého dne
- 4. Církev bratrská
- 5. Církev československá husitská
- 6. Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů
- 7. Církev řeckokatolická
- 8. Církev římskokatolická
- 9. Českobratrská církev evangelická
- 10. Evangelická církev augsburského vyznání v České republice
- 11. Evangelická církev metodistická
- 12. Federace židovských obcí v České republice
- 13. Jednota bratrská
- 14. Křesťanské sbory
- 15. Luterská evangelická církev a. v. v České republice
- 16. Náboženská společnost českých unitářů

31 § 2 zákona č. 561/2004 Sb.

32 Seznam registrovaných církví a náboženských společností v České republice.

33 § 7 odst. 1 písm. e) zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech).

34 Příloha k zákonu č. 3/2002 Sb.

- 17. Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
- 18. Novoapoštolská církev v České republice
- 19. Pravoslavná církev v českých zemích
- 20. Slezská církev evangelická augsburského vyznání
- 21. Starokatolická církev v České republice

5.2 Podmínky pro výuku na státních školách

Na základních a středních školách zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se vyučuje náboženství podle současného školského zákona jako **nepovinný předmět**, pokud se k předmětu náboženství uskutečňovanému danou církví nebo náboženskou společností přihlásí ve školním roce alespoň 7 žáků školy. K vyučování náboženství lze spojovat žáky z několika ročníků jedné školy nebo více škol, nejvýše však do počtu 30 žáků ve třídě. Spojovat žáky z více škol k vyučování náboženství lze na základě smlouvy mezi příslušnými školami, která upraví rovněž úhradu nákladů spojených s tímto vyučováním.

Vyučovat náboženství může **pověřený zástupce** církve nebo náboženské společnosti, který splňuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka podle zvláštního právního předpisu.³⁵ Pověření může vydat jednak statutární orgán církve nebo náboženské společnosti, v případě římskokatolické církve pak statutární orgán příslušného biskupství.

5.2.1 Učitel

Jakým má být po právní stránce případný učitel náboženství je dáno také dalším zákonem, konkrétně § 14.³⁶ Podle něj učitel náboženství získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním, které získá studiem v akreditovaném magisterském studijním programu.

³⁵ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

³⁶ Zákon č. 563/2004 Sb. ze dne 10. listopadu 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

A to:

- v oblasti teologických věd,
- v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů náboženství *nebo*
- v oblasti pedagogických nebo společenských věd a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů náboženství, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů náboženství.

5.2.1.1 Další právní předpisy

Dalším významným předpisem, který se týká výuky náboženství je Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k organizování a realizaci náboženské výchovy v základních, středních a speciálních školách, který vychází mimo jiné z Listiny základních práv a svobod³⁷ a ze zákona o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.³⁸

Pro informaci uvádím přehled nejdůležitějších právních předpisů, které se přímo vztahují k jednotlivým otázkám působení církví a náboženských společností v České republice v souvislosti se školstvím a snad *přehled* pro zajímavost také odkaz na právní předpisy související s církví a státem v dalších oblastech.³⁹

OBEČNÉ PŘEDPISY O CÍRKVÍCH A NÁBOŽENSKÝCH SPOLEČNOSTECH *Zetun*

- Listina základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23/1991 Sb.), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) (změny: Nález ÚS č. 4/2003 Sb., zákon č. 562/2004 Sb. a zákon č. 495/2005 Sb.)
- Vyhláška Ministerstva kultury č. 232/2002 Sb., kterou se provádí zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2002 ve věci návrhu na zrušení zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně

³⁷ čl. 16.

³⁸ zákon č. 3/2002 Sb.

³⁹ <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/kp-sezn.htm>

některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), nebo na zrušení některých ustanovení tohoto zákona

- zákon č. 85/1990 Sb. zákon o právu petičním
- zákon č. 84/1990 Sb. o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích

PŮSOBENÍ CÍRKVÍ ve ŠKOLSTVÍ

- Vyhláška č. 15/2005 Sb. Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy
- Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (účinnost od 1.1.2005)
- Zákon č. 562/2004 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona (účinnost od 1.1.2005)
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání(školský zákon) (účinnost od 1.1.2005)
- Zákon č. 306/1999 Sb. o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením(účinnost od 1.1.2005)
- 292/1991 Sb. vyhláška o základních uměleckých školách, ve znění vyhlášky č. 155/2004 Sb.
- zákon č. 111/1998 Sb. o Vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 29/1984 Sb. o soustavě základních a středních škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů (poslední novela provedena zákonem č. 284/2002 Sb. a zákonem č. 182/2003 Sb.) Zákon byl s účinností od 1.1.2005 zrušen zákonem č. 561/2004 Sb.
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k organizování a realizaci náboženské výchovy v základních, středních a speciálních školách", č.j. 25 029/2002-22 z 27. 6. 2003
- Vyhláška MŠMTV č. 49/1995 Sb., kterou se stanoví pravidla pro podávání žádostí, rozdělování a uvolňování finančních prostředků na investiční dotace v rámci Programu zkvalitnění technického stavu a vybavení škol a školských zařízení
- Vyhláška FMPSV č. 571/1990 Sb. o odměňování učitelů náboženství
- zákon č. 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů (poslední novela provedena zákonem č. 284/2002 Sb. a zákonem č. 501/2004 Sb.) Zákon byl s účinností od 1.1.2005 zrušen zákonem č. 561/2004 Sb.
- zákon č. 163/1990 Sb. o bohosloveckých fakultách

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 NÁZORY PEDAGOGŮ, RODIČŮ A ŽÁKŮ NA VÝUKU NÁBOŽENSTVÍ

6.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo zjistit postoj rodičů, žáků a pedagogů k výuce náboženství na školách, respektive jejich názory na možnost výuky náboženství jako předmětu na státních školách, popřípadě k formě výuky tohoto oboru. Také mne zajímal obecný postoj ke křesťanskému náboženství a i k jiným duchovním naukám.

6.2 Metody zkoumání, hypotézy

Pro účely své práce jsem využila metody dotazníku. Jsem si vědoma toho, že odpovědi v dotazníku mohou být více strohé a stručné, než by tomu bylo například u metody rozhovoru, ale po důkladném zvážení jsem se rozhodla právě pro tuto formu. Pro mnoho lidí, ať už dospělých nebo dětského věku, je téma náboženství velmi citlivé a podle mých zkušeností se právě dospělí častokrát cítí jakoby ohroženi jakýmkoli osobním dotazem na toto téma.

Také jsem si vědoma dalších nevýhod této metody zkoumání – například absence možnosti korekce. Není již možné zasáhnout, pokud při vyhodnocování zjistím, že dotazovaný otázku nepochopil, nebo ji pochopil jiným způsobem, než bylo zamýšleno. Také se může stát, že je určitá odpověď interpretována jinak, než by ji interpretoval sám respondent, nelze se už zeptat a ujasnit si smysl sdělení ať na straně tazajícího, nebo dotazovaného.

Ve svém dotazníku jsem využívala především uzavřených otázek.⁴⁰ Grafickou úpravou dotazníku (ponecháním dostatečného prostoru pod každou jednotlivou otázkou) jsem však dala možnost se při odpovědi více rozepsat a mnoho respondentů tuto možnost také využilo.

⁴⁰ Jste věřící? – odpověď ano/ne.

K cílenému a záměrnému výzkumu je samozřejmě nezbytně nutné formulovat hypotézu nebo hypotézy, které se pozorováním doplňují a ověřují. Konkrétní výzkum pak může také ve svém výsledku vést k zavržení původní hypotézy (hypotéz). Já jsem si pro zkoumání v rámci své práce stanovila následující hypotézy:

4 hypotézy

1. V současné době je naprosto přirozené, že se lidé již od svého školního věku setkávají s příslušníky cizích kultur a vyznání. Proto mají jak rodiče, tak i žáci zájem o poznání nejen v oblasti kultury, vědy a techniky, ale také v oblasti náboženské.
2. I díky dlouhé době trvání totalitního režimu v naší zemi jsou lidé otevření k poznání náboženství a víře.
3. Znalosti v oblasti světových náboženství jsou dnešní společností vnímány jako nezbytná součást všeobecného humanitního vzdělání.
4. Žijeme v době plné rozvoje v oblasti vědy, techniky, lidstvo kráčí neustále kupředu, pokořuje nové a nové hranice. Mnoho lidí na dnešní „uspěchanou“ dobu reaguje právě příklonem zpět k duchovním hodnotám, které mohou tvořit pevný a neměnný základ života každého z nás.

7 OTÁZKY

Ve své práci jsem využila jako nástroj výzkumu metodu dotazníku. Vyhodnocovala jsem celkem tři skupiny dotazníků - skupinu **žáků**, skupinu **rodičů** a skupinu **pedagogů**. Dotazník pro dospělé byl pro obě skupiny (pedagogové, rodiče) shodný, děti dostaly předloženu rozsahově méně náročnou verzi.

Dotazník obdrželo celkem 15 učitelů, z toho 13 žen a 2 muži. Dotazník určený žákům jsem předložila celkem čtyřiatřiceti respondentům z 8. a 9. třídy základní školy.⁴¹ Průměrný věk žáků je 14 let.

Dotazníky jsem dále předložila rodičům a dalším rodinným příslušníkům svých žáků.⁴² Mého výzkumu se zúčastnilo celkem padesát respondentů (respektive z původních pětasedesáti dotazníků se do mých rukou vrátilo dotazníků padesát).

Dohromady tedy odpovídalo **99 respondentů** ze tří různých skupin.

Cílem mého výzkumu bylo zjistit **postoj rodičů, žáků a pedagogů k výuce náboženství na školách**, respektive jejich názory na možnost výuky náboženství jako předmětu na státních školách, popřípadě k formě výuky tohoto oboru. Také mne zajímal obecný postoj ke křesťanskému náboženství a i k jiným duchovním naukám.

⁴¹ Viz příloha č. 1.

⁴² Viz příloha č. 1.

8 RESPONDENTI

roční

Svůj výzkum jsem prováděla na pražské základní škole, kde druhým rokem vyučuji dějepis, občanskou výchovu a základy společenských věd. Tato škola má svá specifika. Především je počtem žáků velmi malá - má devět tříd, přičemž jen ve dvou třídách počet žáků přesahuje dvacet dětí a u dvou tříd počet žáků nepřesahuje patnáct.

národnost

Dalším charakteristickým rysem je národnostní složení žáků. v každé třídě (na prvním i druhém stupni) je zastoupena minimálně jedna národnostní menšina - Romové, Vietnamci, Ukrajinci, Makedonci.

sociální

V potaz je také třeba brát sociální klima školy. Většina dětí nemá fungující rodinu (rodiče rozvedeni, svobodné matky, vdovci) a ani odpovídající finanční zázemí (mnoho dětí se nejdříve zeptá, jestli kroužek o který mají zájem něco stojí - pokud ano, nenavštěvují ho). Se školou komunikují rodiče velmi neradi a zřídka kdy z vlastní iniciativy.

Co se týká pedagogického sboru, v drtivé většině se sestává z žen, jsou zde zaměstnání pouze dva učitelé - muži a po delším působení na škole vnímám tento „mužský deficit“ velmi citelně.

8.1.1 Pedagogický sbor

Pedagogický sbor je složen převážně z žen. Pracuje zde třináct učitelek a jen dva učitelé. Průměrný věk pedagogů je 43 let. Devět učitelů zároveň plní funkci třídního učitele. Všichni pedagogové mají vysokoškolské vzdělání, jsou tedy pro svou práci plně kvalifikovaní i když v mnoha případech vyučují předměty mimo svou aprobaci. Jsou to lidé vesměs velmi milí, zapálení pro své povolání a otevření všemu novému, pokud v tom ovšem sami spatřují pozitivní přínos pro svou práci a své žáky.

Náboženství se na této škole nevyučuje, ani není zařazeno do nabídky volitelných předmětů, zřejmě také proto, že chybí existence poptávky ze strany rodičů i dětí.

Za ten čas, po který jsem na škole zaměstnaná, jsem měla mnohokrát příležitost mluvit se svými kolegy a kolegyněmi o náboženství a jeho roli v současné společnosti. Překvapilo mne, že ani vysokoškolské vzdělání není zárukou být jen základní informovanosti v náboženské problematice. Když kolegové zjistili, jaké je mé profesní zaměření, často se stávalo, že se přicházeli informovat ve věcech, u kterých jsem s jistotou předpokládala, že je znají. Nikdy jsem však nezaznamenala negativní přístup v souvislosti s tím, jakému oboru se věnuji.

8.1.2 Žáci

Učím převážně na druhém stupni (6. – 9. třída), na stupni prvním mi byla svěřena „pouze“ výuka hudební výchovy. Mimo té vyučuji dějepis, občanskou výchovu, rodinnou výchovu a volitelný předmět s názvem společenskovední seminář.

Moji žáci tvoří velmi pestrá směs národností, povah a charakterů. Většina z nich není nijak zvlášť studijně zaměřena a jejich výsledky vyjadřované klasickým způsobem známkování tomu odpovídají. Jsou to ale každopádně děti otevřené, komunikativní a pokud je nějaké téma zaujme, tak i poměrně zvědavé. Základem je předkládat jim informace jako zajímavosti, tak aby si je uměli vztáhnout k sobě a svému životu. Pokud jsou jim předkládána fakta suše, bez využití v praxi, nezajímá je to a nevidí jediný důvod k tomu, aby si je pamatovali déle, než je nezbytně nutné – tedy do prvního zkoušení, nebo písemné práce. Velmi často zaznívá při hodině otázka: „A k čemu mi to bude?“ A na učiteli je, aby na takovou otázku měl za všech okolností připravenou jasnou a srozumitelnou odpověď. Nezastírám, že je to (alespoň pro mne) někdy velmi složité.

Konkrétně v dějepise jsou základní informace o světových náboženstvích zahrnuty přímo v tematických plánech pro výuku (například základní informace o křesťanství, islámu či judaismu). V občanské výchově a rodinné výchově se také lze při troše snahy věnovat tématům jako je víra, svoboda vyznání, problematika

sekt a nových náboženských hnutí atd. Ve volitelném společenskovědním semináři mi byla vedením školy dána svoboda ve volbě témat a tak se na základě domluvy s žáky věnuji v těchto hodinách mimo jiné křesťanství, islámu, judaismu, novým náboženským směrům, ale také filosofii a psychologii.

Dalo by se tedy říci, že prostoru k začlenění náboženství do výuky je více než dost. Z vlastní zkušenosti musím ale podotknout, že každý učitel, který se o toto snaží, musí být velmi opatrný. Velmi snadno se může stát, že se rodiče ohradí, popřípadě že si budou stěžovat. Proto doporučuji každému pedagogovi, aby se nejdříve poradil se svými nadřízenými, nebo je alespoň předem informoval o svých záměrech ve výuce.

Zjistila jsem, že žáci náboženská témata poměrně vítají – zajímá je například jak žijí kněží a řádové sestry, čím se jednotlivá náboženství od sebe liší, jaké jsou charakteristické znaky daných směrů atd. Nicméně v naprosté většině nemají žádný základ znalostí, na kterém by mohli stavět.

8.1.3 Rodiče

Vztah rodičů a školy je aktuálním tématem pravděpodobně na každé škole. A to tématem nejen aktuálním, ale do jisté míry také velmi citlivým. Domnívám se, že mnoho rodičů vnímá školu jako nepřítele. Jako místo, kde jim učitel, nebo učitelka bude kázat a vytýkat jim, jak své děti špatně vychovávají a jak by to měli dělat lépe. Jako místo, kam je lépe nechodit. Nelze se pak divit, že tak vnímají školu i jejich děti – byť jde možná o postoj nevyslovený, děti mnoho věcí vycítí intuitivně.

Bohužel, ze zkušenosti vím, že například na rodičovské schůzky dochází velmi málo rodičů. Když už rodiče přijdou, jsou to často ti, jejichž děti nemají žádné problémy – ani výchovné, ani ve výuce. Snad se ti ostatní bojí, nebo stydí. Je jim možná nepříjemná představa, že budou před ostatními rodiči muset poslouchat výčet neúspěchů svého dítěte. To je samozřejmě mylný předpoklad. Myslím si, že dokud stoprocentně nefunguje komunikace mezi učiteli a rodiči, nemůže škola fungovat tak, jak by si její vedení představovalo a přálo. Zdánlivě možná vztah

rodičů ke škole a k učitelům nesouvisí s tématem výuky náboženství, ale já se domnívám je to důležitější, než by se na první pohled mohlo zdát.

Náboženství jako takové bylo v naší zemi po dlouhá léta velmi ožehavým tématem. Podle praktických zkušeností z rozhovorů s kolegy, rodiči a učiteli jiných škol je tomu tak do jisté míry dodnes. Tedy lidé zauímají již dopředu velmi opatrný postoj ke všemu co se náboženství týká. Dokud se snad mluví o dějinách církve je relativně vše v pořádku. Ve chvíli, kdy lidé vycítí víru, kterou v sobě jiný člověk nosí, jako by se stáhli do obranné pozice. Pro mnoho lidí je představa víry ve školních lavicích velmi nepříjemná.

Domnívám se, že i díky médiím a špatné informovanosti mají rodiče často již předem negativní postoj jak ke škole, tak k náboženství. A v tomto případě ze sloučení dvou negativních postojů nelze vytvořit postoj pozitivní.

Proto jsem toho názoru, že ne náboženství samotné, ale právě postoj rodičů ke škole jako k instituci, by byl tou největší překážkou na cestě vedoucí k výuce náboženství na státních školách.

Srovnání názorů učitelů a rodičů s odborníky zed. vědy

9 VYHODNOCENÍ

9.1 Způsob vyhodnocení

Jak již vyplývá z výše uvedených informací, vyhodnocovala jsem tři skupiny dotazníků – skupinu žáků, skupinu rodičů a skupinu pedagogů. Dotazník pro dospělé byl shodný, děti dostaly předloženu rozsahově méně náročnou verzi.⁴³ Vzhledem k malému počtu pedagogů na škole jsem jejich odpovědi interpretovala ve velké míře pouze slovně, bez vyjádření odpovědí v procentech. Odpovědi rodičů jsem vyhodnotila v důležitých bodech zvlášť (muži – ženy) a následně dohromady. Názory žáků jsem hodnotila dohromady.⁴⁴ Jako nespornou výhodu vnímám mé dlouhodobé působení mezi respondenty, znalost prostředí ve kterém se běžně pohybují.

9.2 Pedagogický sbor

Jak už je uvedeno výše, dotazník pro pedagogy byl stejný, jako dotazník pro rodiče. Všichni kolegové vyplňovali pečlivě a ochotně, nezaznamenala jsem žádnou odmítavou reakci. Dotazník obdrželo 15 učitelů, z toho 13 žen a 2 muži. Většina z nich uvedla, že nejsou věřící. Pokud odpovídali v kladném smyslu, neuměli dát jasnou odpověď (svým způsobem; je to těžká otázka; přímo v Boha nevěřím, ale do kostela jdu ráda). I přesto se dvě kolegyně onačily jako katoličky. Zbývající se od nějakého konkrétního vyznání distancovali. Občas některý z dotázaných navštíví kostel(jen se podívat), většinou v souvislosti s Vánocemi. Většina ale do kostela nechodí.

S většinou z nich doma rodiče o Bohu a náboženství hovořili a oni sami v tom pokračují a rozhovorům se svými dětmi na toto téma se nebrání. Rodiče respondentů byli totiž také v naprosté většině pokřtěni a i učitelé celkem v 67%

⁴³ Dotazník pro dospělé byl rozdělen do dvou částí – v první části jsem se zabývala jejich obecným postojem k náboženství a případnými znalostmi z této oblasti a v části druhé jsem se zaměřila na konkrétní názory týkající se výuky náboženství na státních školách. Viz příloha č. 1.

⁴⁴ v 9.A je 23 žáků, v 8.A pouze 11, navíc mezi dětmi není zásadní věkový rozdíl.

uvedli, že jsou také pokřtění. Zarážející je, že své děti nechalo pokřtít pouhých 20% dotazovaných. Také mne zarazilo, že jen 27% pedagogů četlo celou Bibli a více než polovina (53%) jen částečně. Dokonce tři učitelé nečetli ve svém životě Písmo vůbec! Oproti tomu Desatero znají alespoň zčásti všichni.

Mnoho pedagogů má přátele, kteří jsou věřící. Podle nich se buď neliší od ostatních, nebo se liší jen v kladném slova smyslu - jsou prý klidnější, smířlivější, vstřícnější, milejší ke svému okolí, lidštější, umí více naslouchat svým blízkým. Většina má také ve své blízké rodině někoho věřícího, zarazila mne jen odpověď jedné kolegyně: „Všichni v naší rodině jsou křtění, ortodoxně nevěří, ale když jsou ve velké nouzi, prosí občas Boha o pomoc.“

Naprostá většina (73%) učitelů by ale své dítě do náboženství nepřihlásila, učinilo by tak jen pouhých 13% z celého pedagogického sboru, nicméně pokud by jejich dítě samo chtělo, nechali by je většinou svobodně si vybrat, ale předpokládají (tak jak znají své děti), že by stejně neprojevalo valný zájem.

Jako důvody pro výuku náboženství na školách uváděli možnost poznání vlastních kořenů, nelze prý opomíjet něco tak významného, jako je křesťanství. Od výuky by očekávali vliv na utváření morálních hodnot žáků a na vzájemné vztahy mezi lidmi. Někteří náboženství vnímají jako přirozenou oblast všeobecného vzdělání, předpokládají v souvislosti s výukou náboženství naučení žáků větší úctě - k životu, předkům, památkám, kultuře. Ovšem několik pedagogů nevidělo žádné důvody, které by hovořily ve prospěch náboženství ve škole.

Hlavním argumentem proti výuce náboženství byl předpoklad velmi malého zájmu mezi žáky o tento obor, škola podle dotazovaných učitelů navíc není vhodné místo, do náboženství by se podle nich ve školní výuce příliš promítla povinnost a to by mohlo přinést možná více škody než užitku. Také se obávali toho, že by děti náboženství nepochopily, dělaly by si ze všeho legraci a to by mohlo ve svém důsledku vést až k posmívání se „těm věřícím“ a šikaně. Nicméně celých 40% nespatořovalo žádné důvody proti výuce náboženství, snad jen by raději zavedli předmět „Základy etiky a světových náboženství.“

Většinu pedagogů (67%) totiž zajímají i jiné duchovní nauky než je křesťanství. Přestože valná část dotazovaných nesouhlasila s tím, že by naše civilizace vycházela z křesťanství, všichni jsou toho názoru, že by každý člověk měl mít znalosti o křesťanství a také o dalších náboženstvích světa. Tento názor však podle všeho nemá žádný duchovní základ. Podle respondentů z řad učitelů tyto znalosti prostě patří k všeobecnému humanitnímu vzdělání. Od toho se pravděpodobně odvíjí jednoznačný důraz všech učitelů na to, aby náboženství v každém případě bylo volitelným předmětem. Všichni dotazovaní pedagogové by také radši viděli ve škole předmět „etika“ než náboženství a v každém případě jsou proti výuce konkrétního vyznání (měl by se vyučovat přehled všech náboženství). Co se týká případných vyučujících, z 60% by jako své kolegy viděli raději civilní učitele s patřičným vzděláním pro daný obor, jen 13% by dalo přednost kněžím. Každopádně zazněl jasný požadavek odbornosti na takové vyučující. Podle pedagogů by bylo jedno, zda by učitelem náboženství byl muž nebo žena, hlavně aby uměl nadchnout pro svůj předmět a aby takový člověk byl skutečnou osobností. Několik kolegů podotklo, že by muž byl přece jen lepší, protože jich je v současném školství velmi málo.

9.3 Žáci

Dotazník určený žákům jsem předložila celkem čtyřiatřiceti respondentům z 8. a 9. třídy základní školy.⁴⁵ Průměrný věk žáků je 14 let. Zaujalo mne, že právě děti, od kterých jsem to očekávala nejméně, se svého úkolu (tzn. pečlivě dotazník vyplnit) zhostily nejlépe. Neodpovídaly jako dospělí jedním nebo dvěma slovy, ale své odpovědi doplňovaly vlastními názory a postřehy. Co se týče otázek, byly obdobné jako u dospělých.

První otázka tedy byla stejná, jestli je dotyčný(á) věřící. Většina dětí odpověděla záporně (68%), kladně odpovědělo pouze 21% dotázaných a u 12% zněla odpověď „nevím.“ A jaké byly komentáře?

⁴⁵ Viz příloha č. 1.

„Prostě nevěřím na nadpřirozený svět; to se nedá říct tak určitě, každý člověk věří na něco – já si myslím, že něco je, kdo stvořil ten svět – ale já nejsem věřící; nejsem věřící, ale myslím, že každý se někdy obrátí na toho Boha – třeba když se něco děje nebo tak; jsem ateista – nikdo mne k Bohu nevedl; ano, jsem věřící, ale nechodím do kostela; jsem věřící jenom napůl – ale v Boha moc nevěřím, protože nejsou žádné důkazy o jeho existenci a mnoho informací o něm si protirečí; ne, nejsem věřící – i když mám někdy pochybnosti; nejsem věřící – nemám důvod; ne – protože ještě ani nemám důvod uvěřit; nevěřím v Boha, protože je na světě mnoho trápení... „

Pokud děti odpověděly, že se hlásí k nějakému konkrétnímu vyznání (24%), zařadily samy sebe většinou mezi křesťany, jednou to byla církev pravoslavná (pravděpodobně žačka, která pochází z Makedonie), jednou se objevilo rastafariánství (ač byl dotazník anonymní, někdy jsem zcela přesně věděla, která odpověď komu patří; jako rastafarián se označil chlapec, o kterém vím, že má v oblibě reggae a Jamaiku). Jeden z respondentů sice odpověděl, že se k žádnému vyznání nehlásí (stejně jako 76% dalších), ale že se mu líbí buddhismus.

Do kostela chodí alespoň někdy 76% respondentů (což je poměrně zajímavé, pokud si uvědomíme, že jen 21% napsalo že jsou věřící). A co je tedy do kostela vede? Nejčastěji ho navštěvují v období Vánoc (podívat se na Betlém, účastní se půlnoční mše, někdy chtějí vidět jak to tam vypadá). Z negativních odpovědí snad stojí za zmínku ta, kde dotázaný odůvodňuje svůj názor tím, že na něj prostředí kostela vůbec nepůsobí dobře.

V následující otázce hodnotili žáci to, jestli s nimi doma rodiče mluví o Bohu a náboženství a hned v té další, jestli by vlastně chtěli, aby s nimi rodiče na toto téma hovořili. Výsledek byl celkem jasný. 71% rodičů dané téma v rozhovorech s dětmi vynechává a 79% dětí to tak vyhovuje a sami o Bohu se svými rodiči mluvit nechtějí. Žádné z dotazovaných dětí nevyjádřilo své přání v tomto smyslu.

proti rodič. 10%

„Říkali mi, že má každý právo věřit; ano – mluvili se mnou, ale neoslovilo mne to; moji rodiče jsou věřící tak napůl, ale nikdy se mnou o Bohu a náboženství nemluvili; ne – je to ztráta času; když dojde na věc, tak o tom mluvíme, ale nemusíme o tom rozumovat; nemluví se mnou o Bohu, ale nevadí mi to; ne – mám v tom jasno, věřím, že nahoře něco je, ale nemusí to být Bůh – prostě když mě něco trápí, kouknu se na nebe a poprosím o pomoc.“

Pokřtěno bylo 21% z dotazovaných, 12% dětí nevědělo a některé (15%) si myslely, že nejspíše křtěné nejsou.

Stejně jako u dospělých následovala otázka, zda žáci někdy četli Bibli a jako další jestli znají Desatero přikázání. Podle očekávání 62% dětí Bibli nečetlo a 32% dotázaných do knihy alespoň nahlédlo, nebo si přečetlo nějakou její část. Jen 6% žáků uvedlo, že Bibli četli.

„Ne, doma ji nemáme – ale kdyby byla doma, tak určitě; možná v budoucnu; ne – když nejsem věřící, stejně by mi to nic neřeklo; ne – je na mne moc tlustá a nezábavná; zatím ještě ne, ale mám to v plánu; nikdy jsem Bibli ani neviděla; celou bych nezvládla přečíst za celý život.“

Desatero dopadlo o něco lépe. Alespoň jeho část zná 47% dětí, že znají celé znění Desatera uvedlo 18% dotázaných. Co Desatero je netušilo 35% žáků. Objevila se dokonce odpověď: „Nikdy jsem o tom neslyšel.“ Vyjmenovat Desatero si, ale netrouflo žádné z dětí.

Další otázka se týkala přímo hodin náboženství. Děti měly odpovědět, zda již někdy chodily na hodiny náboženství a následně měly říci, zda by tyto hodiny navštěvovaly, pokud by k tomu měly příležitost. Poměr odpovědí hovořil jednoznačně. 91% žáků nikdy na náboženství nechodilo a celkem 85% by této možnosti ani nevyužilo. Kladně odpovědělo v obou případech pouze 9% dotázaných, 6% si nebylo jisto.

„I kdybych věděl kam, tak bych nechodil; ne – ve škole se to neučí a odpoledne mám jiné zájmy; neměl jsem možnost; ne, ani vlastně nevím, že nějaké hodiny náboženství jsou; není to nic pro mne; ano, chodila bych, pokud bych neměla zajímavější výběr; ne – jsou tam samí fanatici.“

V následujících otázkách jsem se dotazovala, zda děti znají někoho, nějakého jejich kamaráda, který je věřící a čím se ten dotyčný liší. Také jsem chtěla vědět, co podle nich znamená „být věřící.“ Většina z žáků někoho věřícího znala (76%). Většinou komentovaly své přátele kladně – někteří byli toho názoru, že se jejich

věřící kamarádi v podstatě neliší. Pokud ano, tak že se více zajímají o svět kolem sebe a snaží se hodně pomáhat lidem. Nemluví sprostě, jsou celkově slušnější, skromnější. Samozřejmě se objevili i reakce negativní - jeden z žáků uvedl, že kdybych někoho znal, tak by se s ním nestýkal, někdo si myslel, že věřící nemají děti a jako velký zápor viděl jeden z respondentů v tom, že se věřící „furt dokola modlej.“

A co pro dnešní teenagery znamená „být věřící“? Poměrně často děti odpovídaly, že věřící člověk musí hlavně věřit (že Bůh stvořil svět), v neděli chodit pravidelně do kostela na bohoslužby, často se modlit, dodržovat Desatero a číst si v Bibli, mít v Bohu oporu - „odkázat se Bohu a spojit se s ním“, mít velkou fantazii, být zásadový a dodržovat křesťanské svátky, ale také dodržovat půst, být sám a ztrácet čas v kostele.

Poslední otázka se vracela zpět k rodině, zjišťovala jsem, kolik z dětí má v rodině někoho věřícího. Bylo tomu tak v 62%; 12% dětí si nebylo jistých a 26% uvedlo, že nikdo věřící v jejich rodině není. Na základě odpovědí, které jsem od dětí dostala zpět konstatuji, že ačkoli náboženství nepatří mezi nosná témata dnešní školní výuky na základních školách, dětem nedělalo problém se nad položenými dotazy zamyslet a odpovědět. Domnívám se tedy, že i když děti neprochází cílenou náboženskou výchovou a výukou, jakési povědomí o této problematice mají a uvažují o ní. V jednom z dotazníku dospělého člověka se objevilo tvrzení v tom smyslu, že děti jsou malé a nechápou co je to náboženství a co s ním všechno souvisí. Onen rodič by rozhodně nenechal své dítě svobodně se rozhodnout, zda chce nebo nechce chodit na hodiny náboženství - možná v patnácti letech.

Z hlediska své pedagogické praxe musím tento názor označit za naprosto mylný. Nepodceňujme děti, jen proto, že nejsou dospělé. Na mnoho věcí ve svém okolí mají totiž velmi jasný a přesný názor. A hlavně, tento názor si utvářejí na základě chování nás, dospělých.

Vždyť i náš Pán řekl: „Nechte maličkých přijít ke mně.“

9.4 Rodiče

9.4.1 Ženy versus muži

Dotazníky jsem předložila rodičům a dalším rodinným příslušníkům svých žáků.⁴⁶ Mého výzkumu se zúčastnilo celkem padesát respondentů (respektive z původních pětadesáti dotazníků se do mých rukou vrátilo dotazníků padesát). Z těchto padesáti respondentů bylo celkem 62% žen a 38% mužů. Co se týče vzdělání, u obou skupin převažovalo vzdělání středoškolské (u žen 84%, u mužů 68%), podobný byl i podíl respondentů se základním vzděláním (u žen 13%, u mužů 11%), znatelný byl rozdíl pouze v počtu vysokoškoláků (u žen 3%, u mužů 21%).

Věkový rozsah odpovídajících žen byl širší než u mužů (ženy do 30 let – 16%, do 40 let 52%, do 50 let 16%, do 60 let 10%, do 70 let 6%). Muži byli ponejvíce zastoupeni v kategorii do 40 let (42%) a žádný z mužů nespadal do kategorie do 70 let.

Z dalšího srovnání mezi ženami a muži vyplynulo následující:

- za věřící se označilo 45% žen a oproti tomu jen 26% mužů
- s dětmi o náboženství mluví 55% matek, ale jen 32% otců má k tomuto stejný přístup
- Bibli minimálně částečně četlo 74% žen a muži se četbě Bible věnovali v 63%
- pokřtít své potomky nechalo 32% matek a pouze 16% otců
- do hodin náboženství by ženy své ratolesti přihlásily ve 32%, muži by v tomto směru vyvinuli iniciativu v 21%
- poměrně se ženy i muži shodli na tom, že každý člověk by měl mít znalosti o křesťanství (77% a 74%)

⁴⁶ Viz příloha č. 1.

- pokud by se jejich dítě chtělo samo rozhodnout, zda bude navštěvovat hodiny náboženství, souhlasilo by s ním 84% žen a 79% mužů

9.4.2 Dospělí – rodiče (první část)

První otázka byla velmi stručná, chtěla jsem zjistit, jak jsou na tom dospělí se svou vlastní vírou. Ve většině případů jsem se dočkala jasné odpovědi. Jako věřící se popsalo 30% respondentů, strohým „ne“ odpovědělo 58% a 12% si v podstatě nevědělo s tímto dotazem rady. Objevila se odpověď „už ne“, „tak napůl“, „částečně“, „svým způsobem“, dokonce i „nevím.“ Druhý dotaz velmi úzce souvisel s tím předešlým – jestli se ti, kteří jsou věřící, hlásí k nějakému konkrétnímu vyznání. Poměrně mne překvapilo, že plných 74% se k žádnému vyznání nepřihlásilo. Nicméně jsem očekávala odpovědi na následující otázku, jestli někdy navštěvují církevní obřady. 26% odpovědělo, že ano a 10% občas. Jednoznačně převažovaly Vánoce, jako doba určená k návštěvě kostela. 64% opět strohým ne možnost své účasti v nějakém chrámu zamítlo.

Čtvrtá otázka zjišťovala, jaký asi postoj k náboženství si dotazovaní nesou ze svého dětství. Žádala jsem, aby napsali, zda s nimi doma mluvili rodiče o Bohu a náboženství. Opět jsem se dočkala malého překvapení – 42% odpovědělo, že ano a 12% přispělo tím, že doma se o Bohu mluvilo velmi málo (ale mluvilo). Zarazila mne ovšem jedna odpověď „ano, když mě před církví varovali.“ Nicméně rodiče s dotazovanými asi přece jen mluvili méně, než by bylo dobré, protože na otázku, zda dnes oni sami mluví se svými potomky o Bohu, odpovědělo celých 52% že ne, 14% přiznalo že velmi málo (okrajově, pokud chtějí děti varovat, pokud se najde vhodná příležitost) a jen 34% odpovědělo kladně.

Další trojice otázek se týkala křtu v rodině. Respondenti se měli vyjádřit k tomu, zda byli pokřtění jejich rodiče, zda jsou pokřtění oni sami a jak je to s jejich dětmi. Tedy, generace prarodičů přijala svátost křtu v 78% (6% odpovídajících si nebylo jisto), generace dnešních rodičů je pokřtěna už jen v 52% procentech a své děti nechalo pokřtít už jen 26% dnešních mladých rodičů.

Poměrně mne překvapilo, že více než polovina dotazovaných odpověděla v následující otázce kladně, tedy že celkem 54% četlo Bibli a dalších 16% se četbě této knihy věnovalo alespoň částečně. Někteří dokonce odpovídali, že ano a mnohokrát. Není se tedy čemu divit, že podle odpovědí na další otázku zná Desatero plných 76% a další 4% ho znají zčásti.

Jako poslední otázky v této první části zazněly tyto - zda mají respondenti ve své blízké rodině někoho, kdo je věřící, popřípadě jestli mají nějakého přítele, který věřící je a čím ten dotyčný liší od těch „nevěřících.“ v rodině mělo někoho věřícího celkem 70% odpovídajících, jako konkrétní příklad většinou uváděli prarodiče a 50% jich ve svém okolí našlo také věřícího přítele, kamaráda. Na otázku čím se tento člověk liší, odpovídali jak kladně, tak ale i záporně:

- má charakter; jiný přístup k životu; je vřelejší; více pomáhá ostatním...
- je dogmatik; je mimo realitu, jako z jiného světa; nemyslí; v neděli chodí do kostela, aby mu byly odpuštěny hříchy, které udělal přes týden...
- neliší se; skoro to není poznat...

9.4.3 Dospělí - rodiče (druhá část)

V druhé části dotazníku šlo postupně již „do tuhého.“ Nejdříve mne zajímalo, jestli respondenty zajímají například i jiné duchovní nauky a náboženství. Kupodivu tato oblast zajímá jen 36% dotázaných, 6% jen velmi málo a 58% vůbec. Tento výsledek si ale dosti protřečil s dalšími otázkami. Celých 70% rodičů si totiž myslelo, že by každý člověk měl mít alespoň základní znalosti o náboženstvích celého světa (nesouhlasilo 24%), znovu 70% odpovědělo, že by každý člověk měl mít znalosti o křesťanství a 50% odpovídajících souhlasilo, že naše civilizace vychází z křesťanství (36% nesouhlasilo a 14% si nebylo jisto).

Následovalo několik otázek zaměřených konkrétně na hypotetickou formu, organizaci a zajištění výuky náboženství ve školách. Zcela jednoznačně by podle přání respondentů mělo být náboženství předmětem volitelným (92%), také by rodiče raději viděli jiný předmět než je přímo náboženství, například etiku aj.

(76%). Každopádně by se podle vyhodnocených odpovědí nemělo vyučovat nějaké konkrétní vyznání (78%). Nad tím, kdo by měl vlastně náboženství vyučovat, pravděpodobně nikdo z dotazovaných nikdy dříve nepřemýšlel, výsledky byly totiž poměrně nejednoznačné. Kněze by před katedrou vidělo 38%, civilní učitele s patričním vzděláním 40%, 8% respondentů nevědělo a stejnému počtu na tom nezáleželo. Stejně tak nepovažovalo 56% rodičů za důležité, zda by náboženství učila žena nebo muž, nicméně 36% si představovalo v roli katechety právě muže (jen 2% ženu). Pokud už by přeci jen výuka náboženství měla začít, mělo by se tak stát na základních školách (38%), možná už ve školách mateřských (22%), někteří by reálněji vnímali náboženství na školách středních (18%).

V následujících otázkách se respondenti měli vyjádřit, zda by své dítě přihlásili do hodin náboženství, pokud by k tomu měli příležitost. Výsledek bylo celkem možno očekávat, přesto jsem se domnívala, že čísla budou mírnější. Pouhých 16% rodičů by využilo takovéto nabídky, stejný počet nebyl pevně rozhodnut a celých 68% by takovouto možnost rezolutně odmítlo. Ve srovnání s těmito čísly byla pro mne překvapující reakce na následující otázku, ve které jsem se ptala, zda by svého potomka nechali samostatně vybrat, jestli do hodin náboženství bude chodit. Téměř jednoznačná odpověď zněla „ano“ v 80% odpovídajících. Další související otázka měla rodiče přimět přemýšlet o tom, zda by jejich dítě chodilo na hodiny náboženství rádo a dobrovolně. Zde pouze 12% odpovědělo že ano, zcela jisto svým „ne“ si bylo 46% a 42% se v tomto směru do svého dítěte neumělo vcítit.

Proto jsem tedy dala prostor, aby se rodiče vyjádřili k tomu, jaké vidí důvody „pro“ a „proti“ , pokud mluvíme o výuce náboženství na státních školách. Odpovědi byly velmi pestré:

- Někteří respondenti neviděli žádné důvody ani pro (54%), ani proti (58%)

- **Pro** - rozšíření všeobecného přehledu; lepší poznání a pochopení historie; člověk, který věří alespoň v něco, je lepší než ten, který nevěří v nic; získání větší úcty a poslušnosti; obnovení morálních a duchovních hodnot...
- **Proti** - dnes pro výuku náboženství není vhodná doba; rozpolcenost dětí - ve škole by se dozvíдалy něco jiného, než doma; člověk by se měl ohledně náboženství rozhodovat sám až v dospělosti; obavy z fanatismu; ve škole by náboženství bylo zatíženo povinnostmi a to by mohlo mít na děti negativní dopad...

10 HODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ

Dalo by se říci, že výsledky, které jsem získala vyhodnocením dotazníků mne poměrně překvapily. Veřejnost (tedy rodiče, žáci i pedagogové) nebyla striktně proti výuce náboženství, pokud by byly hodiny volitelné (ovšem podle výsledků by dobrovolně na náboženství chodil jen velmi malý počet dětí). Sice by rodiče byli rádi, kdyby jejich potomci měli základní znalosti v oblasti křesťanství a dalších světových náboženství, ale hlavně ne moc do hloubky. Pokud by to bylo možné, tak by pro respondenty - rodiče, bylo pravděpodobně nejpřijatelnější úplně izolovat výuku náboženství od víry a jakéhokoli „duchovního nánosu.“

Odpovědi dospělých (včetně několika respondentů - pedagogů) na mne působily naprosto lhostejně. Jako kdyby se rodiče starali jen o fyzické zdraví a spokojenost svých dětí, ale duchovní stránka je odsunuta do pozadí.

Ne že by snad náboženství někomu bytostně vadilo, spíše jako by se tím rodiče ani neměli chuf zabývat. Jinými slovy: „Učte ve škole co chcete, hlavně když z dítěte nebude fanatik a nás to nebude příliš obtěžovat.“ Oproti mému očekávání, se tedy pomocí dotazníků potvrdilo pouze to, že znalosti v oblasti světových náboženství jsou dnešní společností vnímány jako nezbytná součást všeobecného humanitního vzdělání.

Ano, žijeme v době plné rychlého vzestupu v oblasti vědy, techniky, lidstvo kráčí neustále kupředu, pokořuje nové a nové hranice. Opravdu jsem byla toho názoru, že mnoho lidí na dnešní „uspěchanou“ dobu právě proto zareaguje příklonem zpět k duchovním hodnotám, na kterých si vytvoří pevný a neměnný základ svého každodenního života. Není tomu tak. Většina dotázaných (včetně dětí) nejsou věřící, do kostela nechodí, děti křtít nenechávají a vlastně ani není důvod, protože doma se Bohu nemluví. Ano, lidé dnes mají možnost setkávat se s příslušníky mnoha národů a náboženství, ale důležitější je přece umět mluvit cizím jazykem, pracovat s technikou a pak se milé dítě možná v tom velkém světě uchytlí. Nedostatek znalosti duchovních hodnot - ne historických dat z dějin církve - vnímá jako handicap jen málo z dotázaných.

Já mohu děti v rámci jiných předmětů naučit odříkat Desatero a pokud to na mne nepoví doma, možná bychom dohromady zvládli i Otčenáš. Také si v rámci českého jazyka můžeme přečíst několik úryvků z Bible a v zeměpise si pak povíme něco málo o judaismu až budeme probírat Palestinu. To ale nemá s výukou náboženství a s jejím posláním nic společného. To dětem na duši nalepíme ve škole tenkou slupku (když bude některé z dětí pilné, možná ta slupka bude o něco silnější), ale pod ní bude prázdno.

Takto duchovně zmrzačeny budou jednou naše děti vychovávat a učit své děti. Ano, dnešní doba není pro nikoho snadná. Neustále se na nás valí nové informace, někdy máme pocit, že se nemůžeme ani na chvíli zastavit. Ale co když se jednou přeci jen zastavíme a zjistíme, že jsme životem jen proběhli?

11 ZÁVĚR

Domnívám se, že náboženství by mělo být nedílnou součástí života každého z nás. Výsledky získané na základě dotazníků mluví jinak. Veřejnost nevnímá výuku náboženství v duchovním slova smyslu jako nutnou. Panuje názor, že stačí, aby lidé měli znalosti. Stačí znát data, důležité události a hlavní osobnosti, které se v rámci náboženství celého světa zapsaly do historie. Stejně jako ve fyzice, literatuře nebo dějepise. Ale některé události, vzorce chování a ani některé osobnosti v našich dějinách přeci nelze pochopit bez duchovního vhledu.

Na základě své pedagogické praxe a prostudované literatury jsem dospěla k názoru, že výuka a výchova náboženství je možná a vhodná pro všechny věkové i sociální skupiny. Nicméně náboženská výchova nezačíná ani na základní škole, ani v mateřské škole, ale v rodině. A dokud nebude rodina mimo citového a ekonomického zázemí poskytovat svým členům také zázemí víry, nebude výuka náboženství na státních školách možná v plném svém rozsahu.

Náboženství nelze vyučovat okleštěné o víru, „jen tak napůl“, stejně tak, jako nemůžeme být napůl věřící. Náboženství musíme přijímat plně, se vším odříkáním, povinnostmi, ale také se vši láskou, vědomím Boží přítomnosti a péčí, kterou přináší.

Není možné vyprávět dětem o milosrdném Samaritánovi, pokud si v sobě z domova nesou shon a chvat a starost o materiální statky; vědomí, že to, z čeho nemají užitek je zbytečné a bezcenné. Jak mohu svým žákům sdělit radostnou evangelijní zvěst, jak mluvit o oběti Ježíše Krista, když doma slyší, že je třeba mít tvrdé lokty, být v pravý čas na pravém místě, umět se ve svém zájmu prosadit třeba i na úkor druhého?

Jaké kroky ke změně současného názoru veřejnosti bych tedy na základě své práce a poznatků doporučila? Jako hlavní vnímám tyto tři:

Naprosto nutná je podle mého názoru velmi pečlivě **propracovaná metodika pro výuku náboženství na státních školách**. Církevní školy takovouto metodiku

samozřejmě mají. Nicméně státní školy se liší, proto se domnívám, že je třeba vzít tato specifika v potaz – při volbě forem, cílů a celého systému náboženské výuky.

Tato metodika by se neměla zabývat pouze vzděláváním dětí a mladistvých, ale také jejich rodičů. Právě **dospělé** je třeba v této oblasti **vzdělávat a informovat**, aby mohla náboženská výchova a výuka probíhat také v rodině – místě nejpřirozenějším.

V neposlední řadě je třeba tuto problematiku zastřešit také širokým působením dostupných médií.

Je tedy na veřejnosti, za jak dlouho dospěje ke stejnému závěru. Domnívám se, že v zájmu společnosti, by tomu tak mělo být co nejdříve. Protože co je společnost, co jsou lidé, co je každý jednotlivý člověk bez duchovního rozměru? Prázdnou schránkou....

12 SUMMARY

The religion nowadays, its meaning and sense for young people and mainly the import for future of young people, this is a topic for further discussions and research works.

I decided to find out what kind of attitude of the public is to the school teaching of religion, considering my subject of study.

My diploma thesis is divided into two parts - the theoretical one and the practical one.

In my opinion, people perceive religion as a natural part of the general education, according to the bibliography and my own experience. Not only this. People, mainly young people, are open-minded to faith. It assumes people are able to understand these things which only religion can bring them. It pays heed to this topic in the practical part of my work.

There is also an emphasis on the school teaching of religion in history in this work. It concerns the personality of teacher who teaches religion (the qualification of the teacher of religion). Furthermore, it also concerns the status of religion, the church schools and Churches in the contemporary rule of law in the Czech Republic.

It focuses on the definite opinions of three studied groups in the practical part. These are - parents, pupils and teachers of one Prague's school. It experiences the attitudes to religion, the attitudes to Christianity and to others religions. It also experiences the opinions on the school teaching of religion. It tries to find out what kind of reasons are the pros and cons for school teaching school, for parents.

I am aware of the fact that the results of this work can not be of the universal validity. This work should serve as a pattern for wider and deeper research.

13 PŘÍLOHY

1. Dotazník pro rodiče a pedagogy
2. Dotazník pro žáky
3. Grafy a procenta k odpovědím rodičů
4. Grafy a procenta k odpovědím dětí

13.1.1 Příloha č. 1 - Vzor dotazníku pro dospělé

Dobrý den,

Jmenuji se Kateřina Ondřejková a na ZŠ Kořenského vyučuji dějepis a základy společenských věd. Tento rok mne čeká obhajoba diplomové práce na Husitské teologické fakultě University Karlovy. Cílem mé práce je zjistit skutečný postoj rodičů, žáků a pedagogů k výuce náboženství na státních školách.

Ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník je naprosto anonymní a výsledky budou zpracovány pouze pro již zmíněnou diplomovou práci.

Předem Vám moc děkuji za ochotu.

Věk:

Vzdělání:

Pohlaví:

I. část

Jste věřící?

Hlásíte se k nějakému konkrétnímu vyznání?

Navštěvujete někdy církevní obřady?

Mluvili s Vámi rodiče o náboženství, víře a Bohu?

Mluvíte Vy se svými dětmi o náboženství, víře a Bohu?

Byli pokřtěni Vaši rodiče?

Jste pokřtění?

Je pokřtěné Vaše dítě?

Četl(a) jste Bibli?

Znáte Desatero přikázání?

Máte ve svém okolí přítele, kamaráda, který je věřící? Liší se něčím?

Je někdo z Vaší blízké rodiny věřící?

II.část

Kdyby jste měl(a) možnost, přihlásil(a) by jste své dítě do hodin náboženství?

Nechal(a) by jste své dítě samotné rozhodnout, zda bude chodit do hodin náboženství?

Myslíte si, že by Vaše dítě chodilo rádo do hodin náboženství?

Jaké vidíte důvody **pro a proti** výuce náboženství na školách?

Zajímají vás jiné duchovní směry než je křesťanství?

Myslíte si, že by každý člověk měl mít znalosti o světových náboženstvích?

Myslíte, že by každý člověk měl mít znalosti o křesťanství?

Souhlasíte s tím, že naše civilizace vychází u křesťanství?

Mělo by být náboženství předmět povinný, nebo volitelný?

Souhlasili by jste spíše s výukou etiky, než s výukou náboženství?

Mělo by se vyučovat nějaké konkrétní vyznání?

Měli by náboženství vyučovat kněží, nebo civilní učitelé s patřičným vzděláním?

Myslíte si, že by měl náboženství vyučovat spíše muž, nebo žena?

Na kterém stupni vzdělávání by se mělo s náboženskou výukou začít?

13.1.2 Příloha č. 2 – Vzor dotazníku pro děti

Dobrý den,

Jmenuji se Kateřina Ondřejková a na ZŠ Kořenského vyučuji dějepis a základy společenských věd. Tento rok mne čeká obhajoba diplomové práce na Husitské teologické fakultě University Karlovy. Cílem mé práce je zjistit skutečný postoj rodičů, žáků a pedagogů k výuce náboženství na státních školách.

Ráda bych Tě požádala o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník je naprosto anonymní a výsledky budou zpracovány pouze pro již zmíněnou diplomovou práci.

Předem Ti moc děkuji za ochotu.

Věk:

Pohlaví:

Jsi věřící?

Hlásíš se k nějakému konkrétnímu vyznání?

Chodíš někdy do kostela? Kdy?

Mluvili s Tebou Tvoji rodiče o náboženství, víře, Bohu?

Chtěl(a) bys, aby s Tebou rodiče mluvili o náboženství, víře a Bohu?

Jsi pokřtěná(ý)?

Četl(a) jsi Bibli:

Znáš Desatero přikázání?

Chodil(a) jsi už někdy dříve na hodiny náboženství?

Kdybys mohl(a), přihlásil(a) by ses na hodiny náboženství?

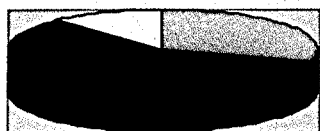
Znáš osobně nějakého věřícího člověka? Pokud ano, v čem se liší od ostatních?

Co podle Tebe znamená být věřící?

Je někdo z Tvé rodiny věřící?

13.1.3 Příloha č. 3 – odpovědi rodičů

Jste věřící?

Ano - 30%
 Ne - 58%
 Jiné - 12%

Hlásíte se k nějakému konkrétnímu vyznání?

Ano - 26%
 Ne - 74%

Navštěvujete někdy církevní obřady?

Ano - 26%
 Ne - 64%
 Občas - 10%

Mluvili s Vámi rodiče o náboženství, víře a Bohu?

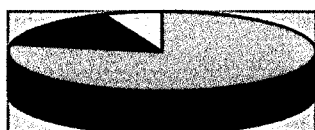
Ano - 42%
 Ne - 46%
 Málo - 12%

Mluvíte Vy se svými dětmi o náboženství, víře a Bohu?

□ Ano - 34%
■ Ne - 52%
□ Někdy - 14%

Byli pokřtěni Vaši rodiče?

□ Ano - 78%
■ Ne - 16%
□ Nevím - 6%

Jste pokřtění?

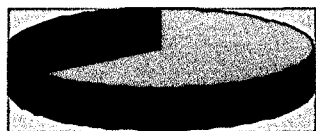
□ Ano - 54%
■ Ne - 46%

Je pokřtěné Vaše dítě?

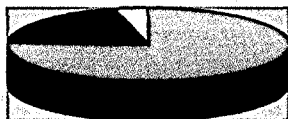
□ Ano - 26%
■ Ne - 74%

Četl(a) jste Bibli?

Ano - 54%
 Ne - 30%
 Částečně - 16%

Znáte Desatero přikázání?

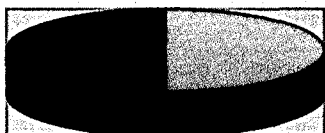
Ano - 76%
 Ne - 20%
 Částečně - 4%

Máte ve svém okolí přítele, kamaráda, který je věřící? Liší se něčím?

Ano - 70%
 Ne - 30%

Je někdo z Vaší blízké rodiny věřící?

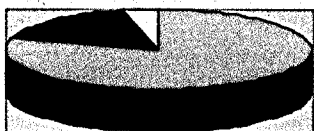
Ano - 50%
 Ne - 50%

Kdyby jste měl(a) možnost, přihlásil(a) by jste své dítě do hodin náboženství?

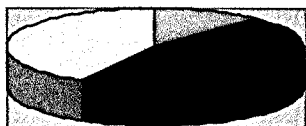
☐ Ano - 16%
☒ Ne - 68%
☐ Nevím - 16%

Nechal(a) by jste své dítě samotné rozhodnout, zda bude chodit do hodin náboženství?

☐ Ano - 80%
☒ Ne - 16%
☐ Nevím - 4%

Myslíte si, že by Vaše dítě chodilo rádo do hodin náboženství?

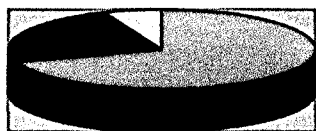
☐ Ano - 12%
☒ Ne - 46%
☐ Nevím - 42%

Zajímají vás jiné duchovní směry než je křesťanství?

☐ Ano - 36%
☒ Ne - 58%
☐ Málo - 6%

Myslíte si, že by každý člověk měl mít znalosti o světových náboženstvích?

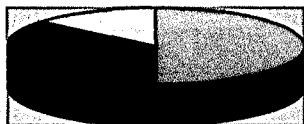
□	Ano - 70%
■	Ne - 24%
□	Nevím - 6%

Myslíte, že by každý člověk měl mít znalosti o křesťanství?

□	Ano - 70%
■	Ne - 30%

Souhlasíte s tím, že naše civilizace vychází u křesťanství?

□	Ano - 50%
■	Ne - 36%
□	Nevím - 14%

Mělo by být náboženství předmět povinný, nebo volitelný?

□	Povinné - 4%
■	Volitelné - 92%
□	Jiné - 4%

Souhlasili by jste spíše s výukou etiky, než s výukou náboženství?

▣ Náboženství - 22%
■ Etika - 76%
□ Oboje - 2%

Mělo by se vyučovat nějaké konkrétní vyznání?

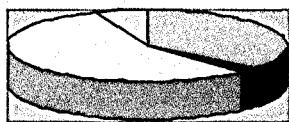
▣ Ano - 14%
■ Ne - 78%
□ Jiné - 8%

Měli by náboženství vyučovat kněží, nebo civilní učitelé s patřičným vzděláním?

▣ Kněží - 38%
■ Učitelé - 40%
□ Nezáleží - 8%
□ Nevím - 14%

Myslíte si, že by měl náboženství vyučovat spíše muž, nebo žena?

▣ Muž - 36%
■ Žena - 2%
□ Nezáleží - 56%
□ Jiné - 6%

Na kterém stupni vzdělávání by se mělo s náboženskou výukou začít?

■ MŠ - 22%
■ ZŠ - 38%
□ SŠ - 18%
□ Nevím - 22%

13.1.4 Příloha č. 4 - Odpovědi dětí

Jsi věřící?

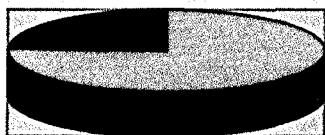
■ Ano - 21%
■ Ne - 68%
□ Nevím - 12%

Hlásíš se k nějakému konkrétnímu vyznání?

□ Ano - 24%
■ Ne - 76%

Chodíš někdy do kostela?

□ Ano - 76%
■ Ne - 24%

Mluvili s Tebou Tvoji rodiče o náboženství, víře, Bohu?

□ Ano - 29%
■ Ne - 71%

Chtěl(a) bys, aby s Tebou rodiče mluvili o náboženství, víře a Bohu?

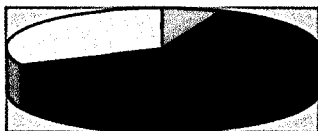
☐ Ano	- 0%
☒ Ne	- 79%
☐ Nevím	- 6%
☐ Jiné	- 15%

Jsi pokřtěná(y)?

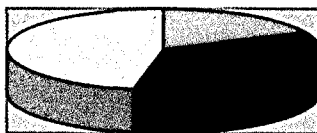
☐ Ano	- 21%
☒ Ne	- 62%
☐ Nevím	- 12%
☐ Myslím že ne	- 6%

Četl(a) jsi Bibli?

☐ Ano	- 6%
☒ Ne	- 62%
☐ Částečně	- 32%

Znáš Desatero přikázání?

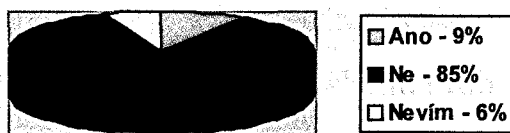

☐ Ano	- 18%
☒ Ne	- 35%
☐ Částečně	- 47%

Chodil(a) jsi už někdy dříve na hodiny náboženství?

Kdybys mohl(a), přihlásil(a) by ses na hodiny náboženství?

Znáš osobně nějakého věřícího člověka?

Je někdo z Tvé rodiny věřící?

14 BIBLIOGRAFIE

1. Bosold, I., Kliemann, P.: "*Ach, Sie unterrichten Religion?*" : *Methoden, Tipps und Trends*. Calwer, Stuttgart 2003.
2. Cipro, M.: *Průvodce dějinami výchovy*. Praha 1984.
3. Dřímal, L.: *František Tomášek jako katecheta dětí a mládeže*. Matice Cyrilometodějská, Olomouc 2002.
4. Fontana, D.: *Psychologie ve školní praxi*. Portál, Praha 1997.
5. Grom, B.: *Methoden für Religionsunterricht, Jugendarbeit und Erwachsenenbildung*. Patmos, Düsseldorf 1992.
6. Herciková, P.E.: *Křesťanská výchova dětí*. Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, Praha 2002.
7. Horský, R.: *Jak pracovat s dětmi. Příručka pro učitele náboženství a pro dobrovolné laické kazatele*. Blahoslav, Praha 1952.
8. Horský, R.: *Úvod do katechetiky, díl první*. Husova československá bohoslovecká fakulta, Praha 1952.
9. Kolář, Z., Raudenská, V., Frühaufová, V.: *Didaktické znalosti a dovednosti učitelů : co by měl učitel znát a co by měl umět*. Universita Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem 2001.
10. Leistová, M.: *První zkušenost s Bohem*. Vyšehrad, Praha 1996.
11. Kučera Z., Štverák, V.: *Chrestomatie z dějin pedagogiky*. Karolinum, Praha 1999.
12. Liguš, J.: *Medziľudská komunikácia (Teologická propedeutika)*. TRIAN, Banská Bystrica a UK HTF 1996.
13. Liguš, J. a kol.: *Náboženská výchova & výuka*. L. Marek, Praha 2005.
14. Liguš, J.: *Úvod do katechetiky a metodológie náboženskej výchovy*. Banská Bystrica: pedagogická fakulta UMB, katedra evanjelikalnej teológie a misije, Trian, Banská Bystrica 2003.
15. Medynckij, J.N.: *Dějiny pedagogiky*. SPN, Praha 1950.

16. Muchová, L.: *Cíle a cesty : metody, cíle a prostředky vyučování z pohledu obecné didaktiky pro učitele náboženství*. Matice Cyrilometodějská, Olomouc 1996.
17. Musil, J.V. a kol.: *Zdroje a prostředky pedagogiky Prof. ThDr. Františka Tomáška*. Matice Cyrilometodějská s.r.o. 1999.
18. Poláková, J., Nelešovská, A.: *Česko-německý, německo-český pedagogicko-psychologický slovník*. Olomouc, Olomouc 2000.
19. Průcha, J.: *Učitel: současné poznatky o profesi*. Portál, Praha 2002
20. Salajka, M.: *Křesťanská církev ve své duchovní aktivitě a práci*. Obzor praktické a pastorální teologie. Karolinum, Praha 1998.
21. Smahel, R., Matějček, Z.: *Křesťanská a mravní výchova mládeže*. Matice Cyrilometodějská, Olomouc 1992.
22. Strašíková, B.: *Kantorské paměti*. Karolinum, Praha 2005.
23. Šimoník, O.: *Začínající učitel: některé pedagogické problémy začínajících učitelů*. Masarykova Universita, Brno 1995.
24. Štverák, V., Čadská, M.: *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. Karolinum, Praha 1999.
25. Tomášek, F. kardinál: *Pedagogika*. Brno 1992.
26. „Církevní školství“
<http://www.doo.cz/index.php/0210106/0210106e.htm>
27. „Katalog církevních škol a školských zařízení“
<http://skolstvi.cirkev.cz/school/katalog/katalog05.pdf/0210106/0210106e.htm>
28. „Přehled nejdůležitějších právních předpisů, které se přímo vztahují k jednotlivým otázkám působení církví a náboženských společností v České republice a k otázkám souvisejícím“
<http://spcp.prf.cuni.cz/lex/kp-sezn.htm/0210106/0210106e.htm>
29. „Sbírka zákonů ČR, částka 190“
http://www.msmt.cz/Files/DOC/Skolsky_zakon_a_zakon_o_ped_prac_190-04.pdf/0101005/0101005e.htm
30. „Školský zákon“
http://www.msmt.cz/_DOMEK/default.asp?ARI=103001&CAI=3255/0250106/0250106e.htm

31. „Totalita“

<http://www.totalita.cz/0101005/0101005e.htm>

32. „Úprava církevního školství v právním řádu ČR“

<http://tisk.juristic.cz/489621/tisk/old/0101005/0101005e.htm>

